HEGHEMONIA INTELECTUALĂ – ŞI SEXTIL PUŞCARIU – ÎN UNIREA BUCOVINEI CU REGATUL ROMÂNIEI (II)

ION FILIPCIUC

Die intelektuelle Hegemonie – und Sextil Puşcariu – in der Vereinigung der Bukowina mit dem Königreich Rumänien (II)

(*Zusammenfassung*)[*]

Der Beitrag *Die intelektuelle Hegemonie – und Sextil Puşcariu – in der Vereinigung der Bukowina mit dem Königreich Rumänien* behandelt die Problematik „einer glücklichen Zeit aus der Geschichte der Bukowina", zwischen Oktober und November 1918, durch die Auswertung von damaligen Dokumenten: offizielle Akten, Korrespondenz, Presseartikeln, Tagebüchern, Memoirs. Es sind noch die genaue Chronologie der Ereignisse und die kontextuelle Darstellung ohne Vernachlässigung der Fakten oder der Menthalitäten zu erwähnen, die manchmal diakronisch präsentiert werden, sowie die Vorliebe für die historiographische Forschung ohne Stereotypen und Klischees.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Hegemonie, Dokumente, Wiedergabe der Wahrheit, Zensur, Chronologie, Konjunktur- und wissenschaftliche Forschung.

Cine încearcă să descopere un nerv raţional în ţesătura evenimentelor care au pornit şi închegat Unirea Bucovinei cu Regatul România se va uimi că din capătul unei bune organizări se ajunge într-o devălmăşie excelent ilustrată de acel „neant valah" drag lui Emil Cioran.

Faptele, spusa şi scrisa din acel răstimp fast din istoria Bucovinei, se pot reconstitui lesne din documentele vremii – scrisori, jurnale, memorii, acte oficiale, articole şi notiţe din presă –, cu toate că şi în cazul unor mărturii obiective, precum cele rămase de la Sextil Puşcariu, întâmpinăm oarece impedimente: reaşezarea faptelor şi impresiilor după chiar un sfert de veac, valorificând notaţii disparate cu diferenţe mari de timp între consumarea faptului şi notaţia diaristului şi editarea paginilor din *Memorii*, ediţie de Magdalena Vulpe, prefaţă de Ion Bulei, note de Ion Bulei şi Magdalena Vulpe, Bucureşti, Editura Minerva, 1978, cu nenumărate croşete operate de cenzura socialistă.

[*] Traducere: Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu.

Analele Bucovinei, **XXV**, *1* (50), p. 255–286, Rădăuţi – Bucureşti, 2018

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

Altfel spus, ca să apreciem în hotarele adevărului contribuția de căpetenie a cărturarului Sextil Puşcariu în procesul social-politic al Unirii Bucovinei cu Regatul României, ar trebui să avem netrunchiate măcar memoriile savantului.

Am preluat sintagma „heghemonia intelectuală", cu pronunția primordială, dintr-un articol aflat în ziarul „Glasul Bucovinei", din 1918, din simplu motiv că substantivul pătrunde în limba română din greacă, iar în Bucovina s-a păstrat prin „heghemonia" limbii germane, fapt care ar justifica şi formula pleonastică, etimonul grecesc estompându-şi semnificația din Antichitate.

Lazăr Şăineanu dă termenul „egemonie f. 1. Supremația unui oraş sau a unei țări, în Grecia antică; 2. Supremația unui popor considerat asupra celorlalte: *Prusia avea egemonia în imperiul german înainte de războiul mondial*"[1], fără a face vreo trimitere la etimologie, deşi explicația a fost tradusă aproximativ după *Le Dictionnaire d'aujourd'hui toujours à jour*, Tours, Maison Mame, [1946?]: „hégémonie n.f. (g. *hégémonia*) Suprématie qui appartenait à une ville dans les fédération de l'antiquité grecque: *l'hégémonie de la Grèce appartenait primitivement à Sparte, Athènes la lui disputa*. II Suprématie d'un Etat sur un autre". Mai aproape de zilele noastre, „hégémonie n.f. (gr. *hégémonia*) Suprématie, pouvoir prépondérant, dominateur, d'un Etat, d'un groupe social sur l'autre" (*Le Petit Larousse en couleurs*, Paris, 1995).

Dicționarul limbii române moderne (Bucureşti, Editura Academiei Române, 1958) aduce un spor semnificativ, sub aspect ideologic: „*Hegemonie* s. f. Faptul de a avea rol de conducere; supremație, dominație, rol conducător (al unei clase față de alta sau al unui stat față de alte state) ◊ *Hegemonia proletariatului* – conducerea de către proletariat a maselor muncitoare în lupta revoluționară pentru înfăptuirea revoluției burghezo-democratice, pentru zdrobirea burgheziei şi pentru construirea socialismului şi a comunismului (var.: *heghemonie* s. f.) – fr. h*égémonie* (‹gr.›)".

În fapt, cuvintele greceşti *ήγεμονια* şi *ήγεμονικόν* aveau o supremație filosofică pe care o putem aprecia dintr-un fragment invocat de Sextus Empiricus din scrisa stoicilor: „Se spune că adevăratul se deosebeşte de adevăr în trei privințe: în esență, compoziție şi potență. Mai întâi în esență, deoarece adevăratul este un incorporal, căci el este o judecată logică şi expresie, pe când adevărul este un corp, căci este știința tuturor lucrurilor adevărate pe care le declară, iar știința este rațiunea conducătoare având o anumită dispoziție, aşa cum pumnul este mâna având o anumită dispoziție, iar rațiunea conducătoare este corp. Căci după ei [stoicii] este suflu. Acestea diferă şi în compunere, întrucât adevăratul este ceva simplu, ca spre exemplu «eu conversez», pe când adevărul se compune din cunoaşterea multor lucruri adevărate. În potență, deoarece adevărul aparține științei pe când adevăratul nu în toate privințele. De aceea se spune că adevărul există numai la înțelept, pe când adevăratul se poate găsi şi la cel prost. Căci este cu putință ca prostul să spună ceva adevărat"[2].

[1] *Dicționarul universal al limbei române* de…, revăzut şi adăugit la ediția a V-a, Craiova, Editura „Scrisul românesc", fost Samitca, 1929.

[2] Sextus Empiricus, *Despre adevăr şi adevărat*, în cartea *Schițe Pyrrhoniene*. *Opere filosofice*, vol. I, traducere şi introducere de prof. dr. Aram M. Frenkian, Bucureşti, Editura Academiei RSR, 1965, p. 79.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

În note, traducătorul precizează că termenul grecesc *ήγεμονικόν*, folosit de stoici, a fost tradus în româneşte prin „raţiunea conducătoare" şi prin „partea conducătoare", pentru că *ήγεμονικόν* înseamnă „partea raţională conducătoare a sufletului omenesc" sau „aspectul raţional conducător din suflet", deoarece stoicii concepeau sufletul fără părţi deosebite, *πνεϋμα*, doar cu o anumită dispoziţie (*πώ έχον*) şi tensiune (*τόνοζ*), ceea ce ar însemna formă adecvată şi forţă necesară unei anumite funcţii.

Cu asemenea flamură conducătoare, ne vom aventura în cumpănirea evenimentelor ce ne îndeamnă să revedem cum s-a înfăptuit Unirea Bucovinei cu Regatul România, ştiut fiind faptul că începutul a fost provocat de… o mână de cărturari.

Să urmăm, aşadar, făgaşul evenimentelor:

Sâmbătă, 14/27 iunie – în casa prof. Alexe Procopovici din Cernăuţi, prof. Sextil Puşcariu, Eugen Herzog şi Ion Nistor petrec la o partidă de tarok, până în zorii zilei de duminică.

Alexe Procopovici, născut în ziua de miercuri, 26 martie 1884, în familia profesoarei Vica şi a preotului Ioan Procopovici din Cernăuţi, urmând Gimnaziul de Stat din capitala Bucovinei, unde trece bacalaureatul în vara anului 1902 şi-şi continuă studiile la Facultatea de Filosofie de la Universitatea din Cernăuţi, încununate cu un doctorat în filosofie. Va activa ca profesor (1906–1919) la Gimnaziul Superior de Stat III, membru activ (1902–1905) şi emeritat (din 1907) al Societăţii Academice „Junimea" din Bucovina, autor al studiilor *Societatea Academică „Junimea"*, în vol. *Românii din Bucovina*, Cernăuţi, 1906; *Despre nazalizare şi rotacism*, Bucureşti, 1908; *În contra utracvismului*, Cernăuţi, 1913; *Cazania lui Coresi*, 1914; *În jurul Constituantei*, în „Glasul Bucovinei", anul I, nr. 4, vineri, 1 noiembrie 1918, p. 49–50.

Sextil Puşcariu, născut în ziua de vineri, 4 ianuarie 1877, la Braşov, cu studii liceale în limba română şi germană în oraşul natal, examen de bacalaureat în 1895, cursuri universitare la Facultatea de Filologie Romanică din Leipzig (1895–1900), specializare la Paris (1899–1900), doctor în litere la Universitatea din Leipzig (1898) şi docent la Universitatea din Viena (1904), membru corespondent al Academiei Române, profesor de filologie română (din 1906) şi decan al Facultăţii de Filosofie la Universitatea din Cernăuţi.

Eugen Herzog, născut miercuri, 14 aprilie 1875, în Viena, unde urmează liceul şi cursurile universitare de germanistică, romanistică şi filosofie, profesor de liceu în Praga şi Viena, profesor universitar în Praga şi Cracovia – cu doctorat în ştiinţe umaniste, în 1897, profesor docent în 1900, la Universitatea din Viena –, iar din 1912, profesor titular la Catedra de Filologie romanică de la Universitatea din Cernăuţi, membru corespondent, din 29 mai 1914, al Academiei Române, publicând, în colaborare cu Sextil Puşcariu, *Lehrbuch der rumänischen Spache* (2 vol., 1919–1920) şi cu Vasile Gherasim, *Glosar dialectal mărginean*.

Ion I. Nistor, născut în ziua de joi, 17 august 1876, în familia ţăranilor Ilie a lui Gheorghe Nistor şi Maria, în satul Bivolărie, comuna Vicovu de Sus, judeţul Rădăuţi, şcoala primară în sat şi studii secundare la gimnaziul german K. K. Staats-

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

Gymansium din Rădăuți (1889–1897), unde obține certificatul de maturitate (*Maturitats Prüfung*), după care urmează Facultatea de Filosofie de la Universitatea din Cernăuți (semestrul de iarnă 1897 – până la 31 iulie 1901), profesor suplinitor pentru istorie şi geografie la Liceul de Stat din Cernăuți (1901–1904), la liceul similar din Suceava (1 septembrie 1904 – 31 august 1907), apoi la Liceul Real din Cernăuți (1907–1912), unde editează revista „Junimea literară" (1904–1910, cu debut istoriografic prin articolul „Moldova înainte de întemeierea principatului", anul I, nr. 1, p. 23–24), cu doctorat în istorie la Universitatea din Viena (*Die moldauischen Ansprüche auf Pokutien*/*Pretenţiile moldoveneşti asupra Pocuţiei*), teză susținută la 22 martie 1909 şi publicată în „Jahrbuch des Bukowiner Landesmuseums", Czernowitz, XVI, 1909), membru corespondent al Academiei Române (18 mai 1911), profesor docent „*venia legendi*" pentru istoria est-europeană în Evul Mediu şi modernă la Universitatea din Viena (din 3 iulie 1911, ținând cursuri până în 1912), profesor agregat la Catedra de Istoria Europei de Sud-Est la Universitatea din Cernăuți (din 14 august 1912).

Şi să observăm ce poate face o mână de cărturari – între care trei membri corespondenți ai Academiei Române – cuprinşi de acel suflu *hegemonicon*, menit să îndrume poporul către un ideal bântuind sute de ani peste „o margine primejduită de țară românească".

Duminică, 15/28 iunie 1914 – arhiducele Francisc Ferdinand, moştenitorul coroanei austro-ungare, şi soția lui, Sofia Chotek, prințesă de Hohenberg, sunt asasinați la Sarayevo, Serbia, de către Gavrilo Princip, un tânăr bosniac în vârstă de 19 ani. La Cernăuți, vestea ajunge către seară şi, peste noapte, pe turnul Primăriei din capitala Ducatului Bucovina a fost arborat steagul imperial în bernă; toate instituțiile publice au steaguri negre, iar la bisericile din satele bucovinene se trag clopotele…

Marți, 17/30 iulie – Austro-Ungaria declară război Serbiei şi se ordonă mobilizarea generală, iar în curs de 24 de ore, locotenentul Sextil Puşcariu ajunge în cazarma Regimentului Artilerie de Câmp nr. 34, din Braşovul Vechi.

Joi, 24 iulie/6 august – dimineața, din ordinul maiorului Eduard Ficher, comandantul Jandarmeriei din Ducatul Bucovina, la frontiera din Răchitna, 40 km depărtare de Cernăuți, pornesc ostilitățile dintre austrieci şi ruşi; Rusia declară război Imperiului Austro-Ungar.

Miercuri, 30 iulie/12 august – Regimentul Artilerie de Câmp nr. 34 din Braşovul Vechi primeşte ordine de plecare, părăseşte cazarma şi se îmbarcă în vagoanele din gara Braşov.

Spre sfârşit de august 1914, prof. Ion Nistor tipăreşte necrologul:

† Archiducele Francisc Ferdinand

Moştenitorul tronului Împărăției noastre, Archiducele Francisc Ferdinand, împreună cu ilustra sa soție, ducesa de Hohenberg, au căzut victimă unui complot odios, pus la cale de sârbi. O mână sacrilegă a descărcat arma în mod mişelesc asupra

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

iubitului, respectatului şi veneratului clirenom al tronului habsburgic chiar în momentul când archiducele, în deplina vigoare a vieţei, plecase în Bosnia spre a-şi îndeplini acolo îndatoririle grele şi pline de răspundere, pe care i le impunea chemarea sa de inspector suprem al întregei puteri armate a Monarhiei. O mână afurisită de asasin descre[i]erat a curmat firul vieţei archiducelui moştenitor în clipa când el se găsea la postul său de comandant suprem al manevrelor din Bosnia şi Herţegovina. Moartea aceasta tragică a zguduit adânc sufletul nobil al bătrânului şi greu încercatului nostru împărat, ea a cernit adânc sufletele celor 50 de milioane de supuşi credincioşi, care adorau în archiducele moştenitor pe viitorul lor scutitor, domn şi împărat.

Atentatul de la Sarajevo a zguduit puternic întreaga lume civilizată, ca**re** privea cu respect şi cu încredere la moştenitorul Monarhiei Austro-Ungare.

Românii din Bucovina şi din Transilvania legau de înalta persoană a decedatului moştenitor cele mai frumoase speranţe. Ei adorau în el pe protectorul şi binevoitorul lor. Ei vedeau în el pe întemeietorul unei Austrie Mari cu supremaţia culturii germane sub înaltul scut al casei domnitoare a Habsburgilor, în care sperau să găsească şi ei un scut în lupta uriaşă contra slavismului semicivilizat al stepelor ruseşti şi a[l] expoziturii acestuia din munţii sârbeşti. Soarta însă a voit altfel. Cu ochii plini de lacrimi, ne plecăm cu evlavie genunchiul înaintea sicriilor, care s-au scoborît spre vecinică odihnă în gropniţa de la Artstetten. De acolo, rădicându-ne privirile cătră adânc veneratul şi greu încercatul nostru monarh, un singur gând ne însufleţeşte pe toţi: Doamne sfinte, dă-i putere să supoarte şi această crâncenă lovitură întru fericirea Monarhiei şi a credincioaselor sale popoare![3]

I. Nistor

La care necrolog, Nicolae Coman [Cotos], în cartea *Martiriul Bucovinei*, ar avea tot dreptul să apostrofeze: „A te manifesta, chiar astăzi, în Bucovina, în favorul austriacilor, al duşmanilor şi împilatorilor noştri, este, fără îndoială, cea mai mare crimă naţională ce poate s-o comită un bucovinean”[4].

Duminică – luni, 17–18/30–31 august – Guvernatorul Bucovinei, Rudolf Meran, şi autorităţile austriece de la Cernăuţi, din pricina ofensivei trupelor ruseşti, se refugiază la Vatra Dornei; între românii care doresc să ajungă la Viena se află şi prof. Ion Nistor, însă contele Meran îi propune să treacă în România şi-i eliberează un paşaport pentru această direcţie.

Miercuri, 20 august/2 septembrie – în zorii zilei, austriecii aruncă în aer podul de peste Prut, fapt care n-a oprit trupele ruseşti să aducă în mai multe puncte pontoane, să treacă râul şi să ocupe oraşul Cernăuţi; primarul Weisselberger îi întâmpină pe cuceritori cu pâine şi sare, dar este înlocuit cu preotul român Gheorghe Şandru; mitropolitul Vladimir de Repta este îndemnat să oficieze un *Te-Deum* în Biserica

[3] „Şcoala”, Cernăuţi, anul V, nr. 6, 7 şi 8, iunie, iulie şi august 1914, p. 1.

[4] Dr. Nicolae Coman, *Martiriul Bucovinei 1914–1915*, Bucureşti, Editura Librăriei „Pavel Suru”, 1915, p. 276.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

„Sf. Parascheva” din Cernăuți şi să pomenească numele țarului Nicolae al II-lea; peste câteva zile, cătanele țarului împlântă stâlpi de graniță cu înscrisul „Nova Rosia” pe malul drept al râului Siret.

Duminică, 1/13 septembrie – „Publicațiune. În resboaiele din urmă, purtate în țară cu duşmanul, s-au ivit earăş[i] cazuri sigure de trădare față de trupele militare. Populațiunea se face la aceasta lucrătoare de seamă cu obiecțiunea că comandanții militari au ordin strict să împuşte imediat pe loc pe oricare i-ar face numai chiar suspiciune de trădare sau altă purtare duşmănoasă statului. Gura Humorului, la 13 septembrie 1914. De la comanda supremă, Meran m. p. No 272 / d. Praesident”.

Vineri, 5/18 septembrie – „Publicațiune. Guvernul i. r. al țării Ducatului Bucovinei. La emisul comandei militare din Lemberg, în Munkacs, să aduce la cunoştința tuturoră că de acum până mai departe nu este voe, la niciun caz, a trage clopotele bisericeşti, a lumina ferestrele, a umbla pe stradă după 7 oare sară, a mâna vite pe dealuri la păşune şi a aprinde focuri libere. Cei ce nu vor ține de ordinațiunea aceasta vor fi aspru pedepsiți. Vatra Dornei, în 18 septembrie 1914. Preşedintele i. r. al țării, Meran, m. p. no 370 / D”.

Sâmbătă, 27 septembrie/10 octombrie – moare Regele Carol I al României.

Duminică, 28 septembrie/11 octombrie – încoronarea regelui Ferdinand I, nepotul şi succesorul lui Carol I, pe tronul Regatului România.

Sâmbătă, 18/31 octombrie – austriecii pornesc o contraofensivă şi recuperează oraşul Cernăuți de sub ocupația rusească, iar triumviratul bucovinean, alcătuit din Eduard Fischer, Aurel Onciul şi Nicolai Wassilko, organizează corpuri de voluntari legionari, români şi ucraineni, pentru a sprijini jandarmeria la menținerea ordinii şi apărarea vechii frontiere instituite în vremea împărătesei Mariei Terezia.

Duminică, 9/22 noiembrie – adunare țărănească la Suceava, comandată de maiorul Eduard Fischer, spre a vota moțiunea în care i se cerea regelui României să nu pornească război împotriva Austro-Ungariei: „Măria Ta! ştim din părinți că cea mai mare primejdie pentru întregul neam românesc este muscalul. Împotriva lui ne poate apăra sigur numai Austria puternică. De aceea, noi, țăranii români din Bucovina, am fost şi rămânem pururi credincioşi împărăției şi tot de aceea ne-am aşteptat ca, în războiul crunt de astăzi, oastea românească, apărând neamul nostru, va lupta alături de oştirile împărăteşti.

Spre marea noastră mâhnire, auzim că, la Bucureşti, se asmuță împotriva Austriei şi se cere ca oastea românească să intre în împărăție. Întâmplându-se una ca aceasta, feciorii noştri înşirați în oştirile împărăteşti, credincioşi jurământului lor ostăşesc, ar trebui să se împotrivească şi să verse sânge românesc. Ne înfiorăm gândind la o astfel de grozăvenie. De aceea, noi, țăranii români din Bucovina, venim prea plecați la Măria Ta cu umilită rugăminte: «Nu vărsa sânge românesc şi drept aceea nu intra în împărăție, ci, mai vârtos, porunceşte oştirilor Măriei Tale să lupte alăturea de oştirile împărăteşti [!]»”[5].

[5] „Foaia Poporului”, Câmpulung, nr. 38, noiembrie 1914, p. 1; Ion I. Nistor, *Unirea Bucovinei, 28 noemvrie 1918*, studiu şi documente de…, Bucureşti, „Cartea românească”, 1928, p. 18–19; Ion I. Nistor, *Istoria Românilor*, vol. II, ediție îngrijită de dr. Florin Rotaru, Bucureşti, Editura Biblioteca, 2003, p. 364.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

Marți-joi, 13/26–15/28 ianuarie 1915 – mareşalul Kolmar von der Golz Paşa (ofițer superior german în slujba Turciei) se întâlneşte cu regele Ferdinand şi principalii oameni politici din România spre a-i determina să intre în război de partea Puterilor Centrale.

Luni, 19 ianuarie/1 februarie – Iancu Flondor întocmeşte un *Memoriu privitor la fruntariile Bucovinei*, pe care îl expediază din Storojineț ministrului prezident al Guvernului Regatului România, la Bucureşti, text din care reținem doar trei pasaje:

„O întâmplare fericită m-a pus în măsură să pot afla la timp că s-a format în zilele din urmă la Cernăuți un comitet rutean, care e pe cale să compună un memoriu privitor la starea etnică actuală a populațiunei bucovinene, cu scop de a-l înainta guvernului rus, insistând ca, la o eventuală apropiată schimbare a hartei europene, să fie considerată partea Bucovinei, situată între râurile Prut şi Sirete, ca locuită în majoritate covârşitoare de ruteni şi, prin urmare, încorporată Imperiului Rus. În vederea acestei tendințe periculoase, a cărei realizare ar avea drept urmare o simțitoare ciuntire a Bucovinei româneşti, mă cred dator să pun celor în drept la dispoziție materialul necesar pentru a respinge acest atentat îndreptat contra neamului nostru. […]

Trei premise mai importante vor determina stabilirea fruntariilor noi ale Bucovinei:

a) Principiul naționalităților, fiind pus – cu sau fără drept – ca şi cauza războiului european.

«După statistica oficială austriacă din anul 1910, care numai în favorul elementului român nu e compusă, rezultă că partea Bucovinei – care ne interesează în special –, anume de la țărmul drept al Prutului, respectiv Ceremuşului, spre apus, până la hotarele Ungariei şi Transilvaniei, are o suprafață de 911 543 [de] hectare şi e locuită de: români – 263 254; ruteni – 183 418; prin urmare, o majoritate a românilor față de ruteni de 79 634, care, fără «munții ruteni», sporeşte la 160 635.

Admit că partea de vest a Bucovinei – țărmul drept al Ceremuşului – e locuită de populațiune compactă ruteană; totuşi, suntem îndreptățiți să pretindem şi partea aceasta a țării ca şi compensațiune pentru populațiunea română aflătoare pe țărmul stâng al Prutului, în număr de 10 635 [de] suflete».

b) Chestia apărării pentru viitor a principiului menționat.

«Fruntaria Prutului, ca linie de apărare eficace a Bucovinei de Sud, se prezintă – după mine – ca o *conditio sine qua non*. Țărmul stâng al râului numit e în tot parcursul lui şes lin, în multe locuri chiar expus inundării, pe când malul drept, începând aproape de fruntaria actuală a României, până la localitatea Zeleneu, ne arată o înălțime relativă de două până la cinci sute de metri, dominând astfel pretutindene cu desăvârşire țărmul stâng în distanțe de şapte până la douăzeci [de] kilometri. Liniile căilor ferate Noua Sulița – Cernăuți, respectiv Cernăuți – Nepolocăuți – Vaşcăuți sunt, pentru duşman, în asemenea împrejurări, absolut impracticabile; aceeaşi imposibilitate privitor la şosele în valea menționată. Cota 539 în apropierea Cernăuților, muntele Țețina, cu o înălțime absolută de peste 800 [de] metri (în vremi trecute cetate), e situată aproape în centrul liniei de apărare. Panta muntelui spre sud e absolut sigură contra focului artileriei duşmane şi, prin urmare, foarte potrivită pentru depozite de muniții, armamente şi rezerve».

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

c) Asigurarea prosperității economice a formațiunilor noi.

«Prosperitatea economică a unui popor e strâns legată de bogăția solului (subsolului) a regiunii locuită de el. În Bucovina nu videm deocamdată în considerare subsolul: Iacobeni şi Eisenau, puțin fier (producțiunea foarte anevoioasă şi nerentabilă), apoi salinele din Cacica (monopol).

Industria se mărgineşte numai la velnițe, mori şi fasonarea lemnului de construcție. Rămâne deci să ne ocupăm numai de solul cel productiv.

Regiunea cea mai fertilă e situată pe țărmul stâng al Prutului, progresând, în calitatea ei, spre Nistru. Ea e de comparat cu nordul Moldovei, plus că – fiind în cultură intensivă – cu mult mai productivă. Partea aceasta a țării va rămâne probabil – cu regrete – afară de calculul nostru.

Sudul Bucovinei, adică începând de la țărmul drept al Prutului, e în cea mai mare parte muntos (aproape 90%), crescut cu păduri, alocurea rațional cultivate. Pământul arabil e situat în cea mai mare parte între Prut şi Sirete, apoi în întinderi mai mici pe ambele părți ale cursului inferior al Siretelui şi Sucevei. Restul țării, care nu e crescut cu păduri, se întrebuințează ca fânațe şi izlazuri. Pomete şi vii se află în apropierea țărmului Prutului, puține şi pe cursul inferior al Sucevei. O deosebită apreciere merită prăsila vitelor; ea e în toate ramurile ei foarte dezvoltată în calitate şi cantitate de o superioritate remarcabilă»”[6].

Sâmbătă, 2 ianuarie – marți, 9 februarie 1916 – oraşul Suceava este ocupat de trupele ruse: „Când ruşii au ocupat Suceava, la 2 ianuarie st. n. 1915, au găsit, cu toate că până atunci se făcuseră nenumărate transporturi de întemnițați, de la Suceava în apusul Monarhiei, încă un rest de 407 țărani. Aceşti nenorociți mulțumiau în genunchi cazacilor, care i-au eliberat, şi plecau pe ger, desculți şi cu capul gol, în hainele de vară în care fuseseră arestați încă în vara trecută”[7].

Luni, 2/15 februarie – trupele ruseşti ocupă pentru a treia oară oraşul Cernăuți, sub considerentul că face parte din Nova Rossia, ca un „punct strategic pentru operațiile lor militare. Oraşul le plăcea foarte mult, declarând că nici țarul nu are o reşedință mai mândră ca Palatul Mitropolitan”[8].

Sâmbătă – marți, 23–26 mai/5–8 iunie – între concesiile pe care Ministerul de Externe al Austro-Ungariei le discuta la Viena, în perspectiva atragerii României de partea Puterilor Centrale, una era şi retrocedarea întregii Bucovine.

[6] Arhivele Naționale Bucureşti, Fond *Iancu Flondor*, inv. 945, dosar 2, f. 150–156; publicat de Constantin Ungureanu, „Memoriul lui Iancu Flondor, din anul 1915, despre hotarele Bucovinei”, în „Analele Bucovinei”, Bucureşti – Rădăuți, anul X, nr. 2, 2003, p. 493–498 (comentariu), p. 499–505 (text), p. 506–507 (tabela statistică), p. 508 (rezumat în limba germană). Şerban I. Flondor dă următoarea notă: „Acest memoriu a fost făcut în dublu exemplar, din care unul a fost înaintat prin intermediul d-lui deputat dr. Ioan Mavrocordat [Dăngeni] domnului I. I. C. Brătianu – Bucureşti în februarie 1915, iar exemplarul de față a fost păstrat în casa familiei Mavrocordat şi mi-a fost restituit în decembrie 1939. Exemplarele memoriului sunt scrise cu mâna proprie a tatălui meu, Iancu Flondor, iar tabelele anexe de mâna mamei mele, Elena Flondor”.

[7] Dr. Nicolae Coman, *op. cit.*, p. 168.

[8] Ion I. Nistor, *Istoria românilor*, ed. cit., p. 369.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

Luni, 14/28 iunie – se întemeiază Comitetul Refugiaţilor Bucovineni (Ion Nistor, George Tofan, Ion Grămadă şi Iorgu Toma) şi Asociaţia Bucovineană, pentru a face „o vie propagandă pentru orientarea opiniei publice româneşti în vederea susţinerii idealului naţional, în sensul grabnicei reuniri a Bucovinei cu România”[9].

Duminică, 14/27 august – Sf. Marie Mare, Adormirea Maicii Domnului – România declară război Austro-Ungariei, cu obiectivul „înfăptuirea unităţii sale naţionale” şi justificarea: „Războiul, la care ia parte aproape întreaga Europă, pune în discuţie cele mai grave probleme privind dezvoltarea naţională şi însăşi existenţa statelor; România, mânată de a contribui la grăbirea sfârşitului conflictului şi sub imperiul necesităţii de a salvgarda interesele sale de neam, se vede silită a intra în linie alături de cei care îi pot asigura realizarea unităţii naţionale. Pentru aceste motive, ea se consideră începând din acest moment în stare de război cu Austro-Ungaria”[10].

Luni, 15/28 august – armata română trece Carpaţii în Transilvania, iar Germania rupe relaţiile diplomatice cu România. În calendarul aflat de istoricul Gheorghe I. Brătianu, sublocotenent în armata română, în casa unui gospodar din satul Rădăşeni, lângă Fălticeni, ţăranul avea înscrisă cu creion bont însemnătatea zilei: „Azi a fatat vaca”. După intrarea României în război împotriva Austro-Ungariei, Sextil Puşcariu, întâlnindu-se cu prietenul său Marius Sturza, medic militar în Arad, îi adresează urarea: „La revedere, la Cluj, unde eu voi fi rector şi tu profesor universitar!”[11]

Miercuri – joi, 16–17/29–30 noiembrie – „Bătălia pentru Bucureşti”, pe Neajlov şi Argeş, de unde armata română, comandată de generalul Constantin Prezan, este nevoită să se retragă, lăsând capitala României la discreţia inamicului.

Duminică, 20 noiembrie/3 decembrie – guvernul român, condus de Ion I. C. Brătianu, părăseşte Bucureştii şi pleacă la Iaşi.

Miercuri, 23 noiembrie/6 decembrie – ca un cadou pentru ziua de naştere a feld-mareşalului Arthur von Mackensen, născut la 6 decembrie 1849, în Haus Leipnitz, armatele germano-austro-ungare ocupă capitala României şi oraşul Ploieşti.

Vineri, 25 noiembrie/9 decembrie – în sesiunea Academiei Române din Bucureşti, istoricul Ion Bogdan declară: „Am durerea de a deschide şedinţa noastră de astăzi sub ocupaţie străină. De şaizeci de ani, umilinţele şi pierderile ce însoţesc totdeauna o asemenea operaţie au fost cruţate ţării noastre. Ne-a fost dat nouă să le suferim iarăşi; le vom suferi cu resignaţiune şi cu demnitate”[12].

Miercuri, 14/27 decembrie – la Iaşi, este semnat protocolul între împuterniciţii guvernelor român şi rus pentru transportarea la Moscova a tezaurului Băncii Naţionale a României: lingouri şi obiecte de aur în valoare de 314 580 456 de lei aur; bijuterii regale 7 000 000 de lei aur, cu semnarea unui document de primire în ziua de 16/28 decembrie 1916, la Moscova, unde tezaurul românesc rămâne depozitat în

[9] Cf. „Neamul românesc”, Bucureşti, anul X, nr. 43, 25 octombrie 1915, p. 5.

[10] Stelian Neagoe, *Marea Unire a românilor în izvoare narative*, Bucureşti, Editura „Eminescu”, 1984, p. 222–224.

[11] Sextil Puşcariu, *op. cit.*, p. 34–35.

[12] După Al. Zub, *Istorie şi istorici*…, ed. cit., p. 101.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

Palatul Armurilor din Kremlin, precum o veritabilă anticipată… captură de război. Şi concluzia, rostită ulterior de Edgard Quinet: „Prietenia Rusiei a fost mai păguboasă pentru români decât ostilitatea celorlalte popoare la un loc”[13].

Luni, 13/26 martie 1917 – cancelarul Germaniei, Bethmann-Hollweg, şi ministrul de externe al Austro-Ungariei, contele Ottokar Czernin, semnează Documentul de la Viena, prin care, în cazul victoriei Puterilor Centrale, teritoriul Regatului România i se va atribui Austro-Ungariei.

Joi, 23 martie/5 aprilie – proclamaţia regelui Ferdinand I al României promite pământ ţăranilor şi drepturi cetăţeneşti tuturor claselor sociale.

Vineri, 24 martie/6 aprilie – Congresul Naţional Panucrainean (în frunte cu M. Hruszenski, V. Vinicenco, A. Sulghin şi S. Petliura) de la Kiev proclamă autonomia naţională a Ucrainei, incluzând în acest nou stat întreaga Bucovină şi nordul Basarabiei.

Miercuri, 25 octombrie/7 noiembrie 1917 – Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie, organizată de V. I. Lenin, trimis din Elveţia, de către germani, într-un vagon sigilat, cu această misiune în Rusia, şi consecinţa bulversării istoriei întregului secol al XX-lea.

Joi, 26 octombrie/8 noiembrie – Congresul al II-lea General al Sovietelor de deputaţi ai muncitorilor şi soldaţilor din Rusia adoptă *Decretul asupra păcii*, ceea ce va duce la dizolvarea armatei ruse de pe toate fronturile.

Joi, 2/15 noiembrie – guvernul sovietic adoptă *Declaraţia drepturilor popoarelor din Rusia*, proclamând egalitatea şi suveranitatea popoarelor dezrobite din Rusia, dreptul la autodeterminare până la separarea şi formarea de state independente, abrogarea tuturor privilegiilor şi restricţiilor naţionale şi religioase etc.[14]

La Chişinău, Partidul Naţional Moldovenesc reuşeşte să aleagă, prin vot obştesc, un Sfat al Ţării – cu 105 români, 15 ucraineni, 14 evrei, şapte ruşi, doi găgăuzi, doi bulgari, doi germani şi câte un armean, polon şi grec – care proclamă: „Basarabia, sprijinindu-se pe trecutul său politic, se declară de azi înainte Republică Democratică Moldovenească, ce va intra în alcătuirea republicii federative democratice ruseşti, ca părtaş cu aceleaşi drepturi”.

Sâmbătă, 9/22 decembrie 1917 – guvernul român încheie, la Focşani, un armistiţiu cu Puterile Centrale, fără a cere acordul Franţei, Angliei şi Italiei, ceea ce însemna încălcarea Tratatului de Alianţă din august 1916.

Vineri, 22 decembrie 1917/4 ianuarie 1918 – Sextil Puşcariu, întors de pe frontul din Italia, ajunge lângă Sibiu şi primeşte concediu exact în ziua în care împlineşte 41 de ani.

Marţi, 26 decembrie 1917/8 ianuarie 1918 – preşedintele S.U.A., Thomas Woodrow Wilson, emite programul de pace în cele 14 puncte, proclamând *principiul*

[13] Paul Morand, „Bucarest”, fragment, traducere de Emanoil Marcu, în „Hyperion”, Botoşani, anul XXXII, nr. 4–5–6, 2014, p. 125.

[14] Constantin C. Giurăscu, Horia C. Matei (coord.), *Istoria României în date*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1971, p. 307.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

autodeterminării: „Popoarelor Austro-Ungariei, al căror loc între naţiuni vrem să-l ştim apărat şi asigurat, să li se dea o dezvoltarea autonomă”.

Sâmbătă, 27 ianuarie/9 februarie – se încheie Tratatul de Pace dintre Austro-Ungaria şi Ucraina, la Brest-Litovsk, numit, în condiţiile în care a fost făcut, „pacea pâinii” – *brotfrieden* –, întrucât cancelarul austriac Ottokar Czernin recunoaşte independenţa Ucrainei în schimbul unui milion de tone de grâu şi alte alimente pentru populaţia vieneză înfometată; clauza secretă a tratatului prevedea ca guvernul austriac să emită, până în 15 iulie 1918, un proiect de lege prin care despărţea Galiţia de Vest de Galiţia de Est (cu populaţie majoritar ucraineană), pentru unirea acesteia într-o ţară de coroană cu Bucovina.

Contractul secret austro-ucrain:

„În cursul pertractărilor, reprezentanţii Monarhiei Austro-Ungare au căzut de acord cu acei ai Republicii Populare Ucraine, că ambele state sunt pătrunse de bine simţita dorinţă de a trăi în prietenie adevărată şi în relaţiile cele mai bune. Această tendinţă trebuie întărită şi aprofundată îndată ce minorităţile reciproce, ce se află în ambele state, vor primi deplina garanţie pentru dezvoltarea lor naţională şi culturală. Ministrul de Externe c. şi r. ia cu satisfacţie la cunoştinţă că Republica Populară Ucrainã a luat dispoziţiuni care garantează cercurilor populaţiunei polone, germane şi ovreeşti, drepturile lor cetăţeneşti, pe de altă parte, reprezentanţii Republicei Populare Ucraine iau la cunoştinţă că guvernul austriac, în sensul intenţiunilor exprimate în mesaj, cu ocazia suirei pe tron a împăratului Carol, e înţeles să lărgească instituţiunile constituţionale prezente în acea direcţie, ca ele să oferă poporului ucrain în Austria o garanţie şi mai mare pentru dezvoltarea sa materială şi culturală.

În acest sens, ia guvernul austriac asupra sa îndatorirea ca să realizeze, până în 15 iulie a. c., un proiect de lege prin care să se despartă teritoriile Galiţiei de Est, ale căror populaţiune este în majoritate ucrainã, de la Galiţia de până acum şi să le împreune cu Bucovina într-o ţară a coroanei. Datorinţa guvernului austriac e de a exopera pentru acest proiect valoarea de lege. Până atunci, va avea grijă din răsputeri să lucreze spre realizarea acestui scop. Ambele părţi sunt de acord că această convenţiune este o parte integrantă a contractului de pace din Brest şi că neîmplinirea vreunei hotărâri a întregului contract din partea unuia sau altuia va avea drept consecinţă anularea întregei convenţiuni”[15].

Comentariul redacţiei româneşti: „Acest document ne dezleagă de orice consideraţiuni faţă de cei ce voiau să ne vândă şi, nu mai puţin, faţă de cei aplicaţi să ne cumpere, ca pe o marfă, alcătuind tratate secrete la întâia conferinţă de pace care se spunea că se face cu uşile deschise”.

Consecinţele acestui document sunt însă mult mai profunde:

[15] „«Glasul Bucovinei». Revistă trimestrială de istorie şi cultură”, Cernăuţi – Bucureşti, anul I, nr. 2, vineri, 25 octombrie 1918, p. 23; traducere din limba germană după „Vossische Zeitung”, Viena, nr. 17, octombrie 1918.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

1. Imperiul Austriac a primit în dar de la Imperiul Otoman un colț din pământul Moldovei şi s-a angajat să păstreze *statu quo*-ul poporului din acest teritoriu;

2. Împărații Austriei primesc, la 12 oct. 1777, jurământul populației româneşti din Bucovina şi prin acest act îşi asumă ocrotirea vieții şi averii supuşilor din acest ținut;

3. Bărbații tineri din Bucovina sunt recrutați în oastea împărătească, jură credință sub drapelul împărătesc şi îşi jertfesc viața pentru împărăție, care este obligată să acorde despăgubiri morale şi materiale urmaşilor celor răniți sau căzuți pe câmpul de luptă;

4. Contractul secret de la Brest-Litovsk este un târg mârşav, în urma căruia urmaşii celor care au prestat jurământul de la 12 octombrie 1777 sunt dezlegați *de jure* şi îndreptățiți să ceară protecție din partea altei autorități statale.

Aceste puncte ar fi trebuit formulate mai concis şi înscrise în *Moțiunea* Constituantei din ziua de duminică, 27 octombrie 1918.

Luni, 12/25 martie – Sextil Puşcariu primeşte încă un concediu de două săptămâni la Innsbruck, pe care îl prelungeşte până la sfârşit de aprilie; la Viena, află că, în curând, se deschide Universitatea din Cernăuți, iar profesorii vor fi lăsați la vatră; bateria în care era încadrat Sextil Puşcariu, aflată în întregire, se mută la Porumbacu de Jos, în apropiere de Braşov.

Marți, 27 martie/9 aprilie – după-amiază, Sfatul Țării de la Chişinău se întruneşte în Casa Gimnaziului pentru a discuta unirea; la ora 16, miniştrii români pornesc spre locul de întrunire al Sfatului Țării, dar sunt opriți de un delegat al guvernului local cu „dorința Sfatului de a amâna încă o zi votarea unirii, deoarece sunt multe greutăți de învins pentru a asigura o majoritate compactă a unirii"; Al. Marghiloman îşi continuă însă drumul, delegația română este primită de guvernul local şi de biroul Sfatului Țării, iar prim-ministrul României ține o „înălțătoare cuvântare, în care darul vorbei se luase la întrecere cu sufletul marelui patriot", arătând „marele interes ce are Basarabia de a se uni iarăşi cu România", asigurând integritatea Basarabiei şi sfătuind deputații „să voteze unirea fără nicio întârziere". După care miniştrii români se retrag la Cartierul Corpului de Armată şi aşteaptă rezultatul votului. Anunțul că „Unirea a fost votată" soseşte după aproape trei ore: 86 de voturi pentru unire, 36 de abțineri şi 3 contra, verdictul săvârşindu-se prin proclamația Sfatului Republicii Democratice Moldoveneşti „în puterea dreptului istoric şi dreptului de neam, pe baza principiului că *noroadele singure să-şi hotărască soarta lor*, de azi înainte şi pentru totdeauna Basarabia se uneşte cu mamă-sa, România"[16].

Miercuri, 10/24 iulie – Sextil Puşcariu este lăsat la vatră şi ajunge în oraşul Cernăuți, pentru ca, la 18 august, să noteze: „Iată-mă iară în Cernăuți. De mai bine de şase săptămâni, umblând în haine civile, locuind în casa mea. […] Câte nu s-au întâmplat în aste şase săptămâni!".

Duminică, 1/13 octombrie – „Evenimentele se urmează într-un vârtej nebun. Răspunsul lui Wilson a sosit. Cere ca Germania oficială, care i-a primit principiile

[16] General Hârjeu, *În cinstea ostaşilor Diviziei 8-a*, Bucovina, 1920, p. 24–25.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

ca bază a discuției, să declare dacă vorbeşte sau nu în numele întregului popor german – cu alte cuvinte, cere ca, printr-un act constituțional, să se ia din mâna Kaiserului dreptul de a dispune asupra războiului şi asupra păcii. Pe Austro-Ungaria nici n-o învredniceşte cu un răspuns, considerând-o ca un stat vasal al Germaniei. […] Austria e o casă de nebuni, în care toți şi-au pierdut capul, nimeni nu mai crede într-o soluționare a situației încurcate şi cei de la cârmă încearcă să oprească sfârşitul bolnavului, prescriindu-i apă distilată. Din Ungaria nu prea avem veşti. Se pare că şi acolo a ajuns cuțitul la os. […] În astfel de împrejurări, nu se poate ca numai noi, românii, să rămânem neactivi, aşteptând să ne cadă mură-n gură doritul viitor. […]

Dar aici în Bucovina a sosit momentul ca să ne manifestăm.

Alecu Procopovici m-a întrebat, cam enervat: «Nu începem?».

«– Acum da, vom începe!», i-am răspuns.

M-am dus la Max Hacman, cu care vorbisem mai demult: «– Eşti gata pentru orice se va întâmpla?». «– Gata!».

L-am întâlnit pe Vasile Bodnărescu, pe stradă. Începând să-i vorbesc, mi-a răspuns: «Ieri am oprit pe stradă pe doi dintre deputații noştri şi le-am spus verde: dacă nu începeți d-voastră acțiunea pe care toată lumea o aşteaptă, o voi începe eu!».

Doctorului I. Bodea i-am spus: «– Mâne seară vom ține la tine o adunare în cerc intim». «– Vă aştept».

La această adunare, care se va ține diseară, am mai chemat pe profesorii Şt. Saghin şi V. Gheorghiu, pe doctorul Oct. Gheorghian, pe V. Marcu, pe Iacubovici-Boldur, preşedintele tribunalului, pe C. Homiuca, pe protopopul Şandru şi pe profesorul Vitencu”[17].

Astfel, s-au adunat o mână de bărbați: Sextil Puşcariu, Alecu Procopovici, Max Hacman, Vasile Bodnărescu, Isidor Bodea, Ştefan Saghin, Oct. Gheorghian, V. Marcu, Iacubovici-Boldur, C. Homiuca, Şandru – preotul, Vitencu, Radu Sbiera şi Dionisie Bejan.

„Duminică, în 13 octombrie, ne-am adunat la doctorul Bodea. Am hotărât să tipărim imediat o revistă politică, care să apară de trei ori pe săptămână şi căreia Vasile Bodnărescu i-a pus numele «Glasul Bucovinei». Cu redactarea ei au fost însărcinați Alecu Procopovici, Radu Sbiera, V. Bodnărescu, M. Hacman şi eu. S-a decis să fie rugat bătrânul consilier Bejan, preşedintele celor mai multe societăți româneşti, să primească a figura ca redactor al foi (El a primit imediat, fără să-i pese de urmările grele ce putea să le aibă acest pas şi îndemnat numai de marea sa dragoste de neam). Am citit proclamația ce era să se publice în fruntea foii şi pe care aveam s-o iscălim toți, ca s-o acoperim cu numele nostru şi să ne asumăm toată răspunderea. Penibil a fost momentul când unul din cei prezenți s-a rugat ca numele lui să nu fie tipărit; având el o chestie pendentă la guvern, ar dori să participe deocamdată numai cu sufletul între noi.

[17] Sextil Puşcariu, *Memorii*, ediție de Magdalena Vulpe, prefață de Ion Bulei, note de Ion Bulei şi Magdalena Vulpe, Bucureşti, Editura Minerva, 1978, p. 317–318.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

O scurtă discuție s-a încins numai în jurul unuia din alineatele acestei proclamații. Era de ajuns să declarăm că voim ca să putem dispune singuri de soarta noastră sau trebuia să fim mai expliciți prin adaosul «în cadrul românismului întreg»? După frumoasele cuvinte ale unuia dintre noi, s-a primit unanim să tipărim şi aceste cuvinte, care anunțau Unirea.

Acelaşi entuziast, a doua zi, împreună cu altul, au cerut să-şi şteargă iscălitura, căci peste noapte s-au răzgândit şi au găsit amândoi că nu e «conzult» să apărem cu un astfel de program revoluționar. «Domnilor, le-am răspuns, noi am plecat cu trenul-fulger spre o țintă de la care nu ne vom abate. D-voastră ați scos capul pe fereastră ca să vedeți pe unde trecem şi vântul v-a luat pălăria. Acum vreți să trageți frâna de alarmă, pentru ca de dragul pălăriei să oprim trenul? Să creadă lumea că locomotiva noastră are un defect? Mai bine coborâți binişor la prima stație, întoarceți-vă şi lăsați-ne pe noi să mergem înainte!»[18]

Totuşi, Aurel Onciul se hotărî să facă un început şi convocă la o adunare intimă pe câteva dintre căpeteniile vieții politice. Au căzut de acord să prepare o mare adunare națională. La a doua şedință, ținută marți, în 15 octombrie, în casa baronului A. Hurmuzachi, am fost chemat şi eu. Erau de față, afară de Onciul şi Hurmuzachi, Niculiță Popovici, Nicu Flondor, Aurel Țurcan şi Ipolit Tarnavschi.

Onciul a venit cu textul manifestului care trebuia primit în adunarea proiectată: în el se spunea că se vor ceda rutenilor părțile de nord ale Prutului, iar restul Bucovinei se va uni cu Regatul Român subt coroana Habsburgilor (textul acestui manifest a şi fost publicat în «Foaia poporului», nr. 40, din 1918, care apărea deodată cu întâiul număr al «Glasului Bucovinei»). A urmat o discuție înflăcărată, în cursul căreia Onciul voia să-şi impună părerea lui, iar cei mai mulți dintre cei prezenți căutau să împace intransigența lui cu intransigența mea, care refuza orice înțelegere. Ca argument hotărâtor aduse Onciul numărul cel din urmă din «Neue Freie Presse», în care se spunea că ardelenii făcuseră, prin rostul lui Mihali, declarația că vor să rămână supuşi credincioşi ai coroanei ungare: «Dacă milioane de ardeleni, cu înțelepții lor conducători politici, au făcut o astfel de declarație, însemnează că noi, o mână de oameni, nu putem avea altă ținută şi nu ne putem declara rupți de monarhia căreia i-am jurat credință». […]

La un moment dat, Onciul îmi spuse între patru ochi: «Nu uita că eşti căpitan în armata austriacă şi că generalul Fischer are puteri discreționare în Bucovina. O vorbă din partea mea şi mâne ai apucat drumul trădătorilor de patrie!». I-am răspuns: «Sunt gata să port toate consecințele. Dar una s-o ştii: nu va trece un ceas după ce Fischer va fi pus mâna pe mine şi dumneata nu vei mai fi între cei vii!»

Tratativele au fost rupte.

Ajuns acasă, am spus Leonorei: «Stau înaintea pasului hotărâtor. Urmările lui sunt incalculabile. Să-l fac sau să mă opresc cât mai e vreme?». După o pauză grea, am primit răspunsul: «Dacă patru ani de zile a trebuit să fii în orice moment gata

[18] *Ibidem*, p. 318–319.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

să-ți dai viața pentru o cauză care nu era a noastră, acum, când e în joc viitorul neamului tău, nu poți şovăi»”[19].

În acest prag, „heghemonia intelectuală” stă în cumpănă, intuind că este nevoie de un spor de putere şi rațiune de alt suflu...

Marți, 2/15 octombrie – are loc în casa lui Alexandru Hurmuzachi, preşedinte al Dietei Bucovinei şi deputat în Parlamentul de la Viena, întâlnirea unor intelectuali – Sextil Puşcariu, Niculiță Popovici, Nicu Flondor, Aurel Țurcanu, Ipolit Tarnavschi şi Aurel Onciul – care discută *Manifestul Partidului Democrat Român*, publicat de Aurel Onciul în ziarul „Foaia Poporului”, în care preconiza împărțirea Bucovinei istorice între români şi ucraineni. Cum dezbaterile nu au condus la o soluție realistă, s-a hotărât ca, în acest demers politic, să fie invitat boierul Iancu Flondor, care stătea retras la moşia sa din Storojineț.

Miercuri, 3/16 octombrie – proclamarea Republicii Italia; Iancu Flondor răspunde la invitația grupării cernăuțene şi se întoarce în capitala Bucovinei, susținând drepturile istorice ale poporului român din această provincie. Prin această hotărâre, la heghemonia intelectuală se alătură heghemonul politic, despre care Sextil Puşcariu avea să afirme, într-un sfârşit: „În Bucovina, acest om providențial a fost Iancu Flondor. Fără revoluție, el ar fi trăit probabil retras la moşia sa, dezgustat de politica pe care o făceau alți români cu care pornise în tinerețe o acțiune de regenerare a vieții politice. Fără Iancu Flondor, revoluția din Bucovina sunt convins că n-ar fi reuşit”[20].

Joi, 4/17 octombrie 1918 – Manifestul împăratului Carol I de Habsburg, *Către popoarele mele credincioase*, constatând că „trebuie neamânat începută reclădirea patriei pe temeliile ei fireşti şi sigure”, între care federalizarea: „Austria va deveni, în sensul dorințelor popoarelor ei, un stat federativ, în care fiecare popor să formeze o unitate de stat proprie în cuprinsul teritoriului său. / Aceasta nu prejudecă întru nimic împreunarea ținuturilor polone ale Austriei cu Statul independent polon.[…], mai ales, va fi necesară o unire a tuturor forțelor spre a putea rezolva cu succes problemele mari ce se nasc ca urmări ale războiului.

Cât timp reorganizarea aceasta nu va fi împlinită pe calea legilor, rămân nealterate instituțiile actuale spre apărarea intereselor obşteşti. Guvernul meu e însărcinat să facă imediat toate lucrările pregătitoare spre reclădirea noii Austrii.

Către popoarele mele, pe al căror drept suveran de liberă dispoziție se va întemeia noul stat, se îndreaptă chemarea mea, să conlucreze prin sfaturi naționale – compuse din deputații din parlament ai fiecărei națiuni – care să reprezinte interesele popoarelor unul față de altul precum şi față de guvernul meu”[21].

Sextil Puşcariu: „Joi, în 17 octombrie, m-a căutat acasă Eusebie Popovici din Suceava. Mi-a comunicat că partidul naționalist («apărărist») a hotărât să convoace,

[19] *Ibidem*, p. 320.
[20] Sextil Puşcariu, *op. cit*., p. 330.
[21] Ion I. Nistor, *Unirea Bucovinei*, *28 noemvrie 1918*, p. 78–79; în *Istoria României în date*, ed. cit., evenimentul este aşezat în ziua de 3/16 octombrie 1918.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

în cel mai scurt timp, o adunare românească din toată Bucovina, care să se proclame constituantă. M-a rugat să amân apariția «Glasului Bucovinei» până după această adunare, ca să nu apărem în fața lumii dezbinați sau, cel puțin, să nu publicăm proclamația noastră înainte de a apărea manifestul viitoarei constituante. Tot ce i-am putut făgădui a fost ca să supun chestiunea comitetului nostru.

La şedința ținută la mine acasă, unii erau de părerea că trebuie să aşteptăm adunarea. Alecu Procopovici, doctorul Gheorghian, Max Hacman şi Alexandru Vitencu nu voiau să ştie de nicio amânare. Vasile Bodnărescu îmi reproşă că am putut să mai pun în discuție chestiunea: «Poți să fii un bun profesor, dar un rău politician!» Admirabil a fost doctorul Bodea şi ținutei sale intransigente şi energice se datorează, înainte de toate, că nu ne-am abătut de la planul original, ci am mers înainte, mai puțini decât porniserăm la început, adevărat”[22].

Marți, 9/22 octombrie 1918 – proclamarea Republicii Federative a Austriei. Apare primul număr al ziarului „Glasul Bucovinei”, în Cernăuți, condus de prof. univ. Sextil Puşcariu, cu articolul-program „Ce vrem?”:

„Evenimentele se precipită.

În vremurile mari care se pregătesc, nu mai e voie să mergem izolați, fiecare pe drumul său, ci trebuie să ne strângem rândurile, să ne sfătuim unul cu altul şi din sfaturile noastre să răsară o orientare pentru publicul mare.

Din conştiința acestei trebuințe se naşte publicația periodică «Glasul Bucovinei».

Cei ce iscălim acest articol-program nu vrem să alcătuim un nou partid politic, ci ne-am adunat spontan la această manifestare românească, convinşi că de acum nu mai e vreme de aşteptare. Suntem încredințați că orice român se va alătura programului nostru.

Ştim foarte bine că nu aici, în Bucovina, se va hotărî asupra sorții noastre şi că nu o mână de oameni, oricât de bine intenționați ar fi ei, vor putea decide asupra unei chestiuni, care nu mai e numai a noastră, ci alcătuieşte o parte a marei probleme europene. Dar dacă aiurea se va hotărî asupra sorții popoarelor, ele vor fi întrebate mai întâi de voința lor. De aceea trebu[i]e să ştim de pe acum ce vrem şi să o spunem cu glas tare, împiedicând din vreme orice acțiune care s-ar întreprinde în detrimentul intereselor româneşti.

Vrem: să rămânem români pe pământul nostru strămoşesc şi să ne ocârmuim singuri, precum o cer interesele noastre româneşti.

Nu vrem: să cerşim de la nimeni drepturile care ni se cuvin şi, în schimbul jertfelor de sânge, aduse în acest război – jertfe mai dureroase decât ale altor popoare –

Pretindem: ca împreună cu frații noştri din Transilvania şi Ungaria, cu care ne găsim în aceeaşi situație, să ne plăsmuim viitorul care ne convine nouă în cadrul românismului.

Cerem: să putem aduce la congresul de pace aceste postulate ale noastre prin reprezentanții aleşi de noi înşine din mijlocul națiunii noastre.

[22] Sextil Puşcariu, *op. cit.*, p. 320–321.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

Stăm pe punctul de vedere al principiilor lui Wilson, adoptate şi de ministrul austro-ungar de externe. Nu vrem decât ceea ce după drept ni se cuvine şi, eluptând drepturile noastre, nu vom scurta pe nimeni din drepturile lui. Dar ceea ce după drept ni se cade, acum când zorile dreptății au răsărit pretutindeni, o vom cere neînfricați şi nu există jertfă pe care să n-o aducem cu drag pentru împlinirea idealului nostru.

Cernăuți, 11 octombrie 1918".

Ca să urmăm formula stoicilor invocați de Sextus Empiricus, degetele mâinii se mlădiază asupra condeiului şi prin cuvintele aşternute în fața poporului strălumineză precum un fulger din cerul abia înseninat după prelungă furtună.

Duminică, 14/27 octombrie 1918 – ora 3 p.m., întrunirea Constituantei de la Cernăuți, în sala Palatului Național, ale cărei lucrări sunt deschise de preotul Dionisie Bejan, care îl propune preşedinte pe Iancu Flondor, ce va rosti următoarele cuvinte:

„Domnilor, o iobăgie națională de aproape un secol şi jumătate, pe cât de dureroasă pe atât de ruşinoasă, e pe sfârşite. Poporul român din Bucovina e pe cale de a sparge şi a lepăda lanțul care i-a ferecat sufletul. Liberi, în puterea suveranității naționale, d-voastre veți hotărî astăzi ce veți afla de bine pentru un viitor fericit şi falnic al neamului românesc din Bucovina. Dar să nu uităm, d-lor, că acest moment înălțător s-a născut din suferințe grele şi adâncă jale şi e sfințit cu sângele abundent al eroilor noştri. Vă provoc să vă sculați în picioare ca semn de juruință că nu-i vom uita niciodată şi că ne vom arăta întotdeauna demni de sacrificiul lor. Închei cu rugămintea fierbinte: De[i]e Dumnezeu la momentul acesta mare şi acele care vor urma să afle în rândurile noastre numai suflete mari".

Constituanta votează moțiunea:

1. Reprezentanții poporului român din Bucovina, întruniți astăzi în ziua de 27 octombrie 1918 în Capitala Bucovinei, se declară, în puterea suveranității naționale, constituantă a acestei țări româneşti.

2. Constituanta hotărăşte unirea Bucovinei integrale cu celelalte țări româneşti într-un stat național independent şi va purcede spre acest scop în deplină solidaritate cu românii din Transilvania şi Ungaria.

3. Spre a conduce poporul român din Bucovina şi a-i apăra drepturile şi spre a stabili o legătură strânsă între toți românii, constituanta instituie un Consiliu Național de 50 [de] membri. Acest consiliu ne va reprezenta prin mandatari şi la conferința de pace şi în afară de el nu recunoaştem nimănui dreptul de a hotărî sau trata asupra poporului român din Bucovina.

4. Constituanta respinge cu hotărâre orice încercare ce ar țintui la ştirbirea Bucovinei, doreşte însă să se înțeleagă cu popoarele conlocuitoare".

Membrii Consiliului Național Român din Bucovina, aleşi cu unanimitate de voturi: Balmoş Gheorghe (Arbore), Băncescu Gheorghe, Bejan Dionisie, Bodnarescu Vasile dr., Boncheş Gheorghe, Bucevschi Dimitrie, Candrea Ion (Candreni), Clain Cornel, Cudla Toader (Mahala), Dan Dimitrie, Flondor Nicu, Flondor Iancu dr., Gheorghian Octavian dr., Grigorovici Gheorghe, Homiuca Cornel dr., Hormuzachi

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

Alexandru dr., Hormuzachi Constantin, Iacoban Mihai, Iliuț Ion, Isopescul-Grecul Constant dr., Jescu Constantin (Udeşti), Leuştean Toader (Fundu-Mold.), Lupu Florea dr., Marcu Vasile dr., Mihalescu Nicolae, Niculiță-Popovici Cosntantin, Odochean Ilie (Dorna) Onciul Aurel, Popovici Dorimedont dr., Popovici Eusebie dr., Procopovici Alecu, Sextil Puşcariu dr., Reuț Romul dr., Saghin Ştefan dr., Şandru Gheorghe, Şandru Alboiu Vasile (Câmpul), Sârbu Gheorghe, Sbiera Radu dr., Scalat Modest, Simionovici Teofil, Tarnavschi Ipolit dr., Teleaga Gheorghe (Horodnic)[23].

În fapt, dintre cei 50 de înscrişi în istorica listă, doar vreo 35 se vor înfăţişa la şedinţele de rigoare, căci deputaţii bucovineni români aflaţi la Viena, între care Constantin Isopescul-Grecu şi Teofil Simionovici, vor părăsi capitala cezaro-crăiască abia după sfârşitul războiului.

Luni, 15/28 octombrie 1918 – Proclamarea Republicii Ceho-Slovacia.

Consiliul Național de la Cernăuți decide trimiterea unei delegații – Iancu Flondor, Gheorghe Grigorovici şi Gheorghe Sârbu – la guvernatorul Bucovinei, contele Etzdorf, spre a solicita transferul administrației, eliberarea deținuților politici şi repatrierea regimentelor cu militari din Bucovina. Este acceptată doar propunerea lui Alecu Procopovici de a se opri evacuarea Bibliotecii din Cernăuți.

Guvernatorul Etzdorf expediază o telegramă cifrată guvernului austro-ungar din Viena, relatând că în Bucovina se vorbeşte despre o invazie a armatei române şi că ar fi cazul să se înceapă evacuarea voluntară a funcționarilor austrieci în Galiția.

Miercuri, 17/30 octombrie – Imperiul Otoman semnează actul de capitulare la Mudros; – este asasinat contele maghiar Istvan Tisza.

Vineri, 19 octombrie/1 noiembrie 1918 – *Statutul pentru organizarea serviciului de propagandă românească în Bucovina*, întocmit de comitetul refugiaților bucovineni, primeşte aprobarea guvernului român de la Iaşi.

Sâmbătă, 20 octombrie/2 noiembrie – Guvernul revoluționar ungar declară totala independență a Ungariei față de Austria şi ruperea legăturilor cu Germania.

Militarii ucraineni ocupă cazărmile din Cernăuți, unde se aflau numai trupe necombatante din Regimentul 41 Infanterie şi Regimentul 22 Milițieni (Landwher), capturează arme şi muniție şi devastează magazinele statului şi particulare, oraşul înregistrând, în noaptea de 2 spre 3 noiembrie 1918, un mort, 30 de răniți grav, spitalizați, alți răniți uşor[24].

Spre seară, Etzdorf, guvernatorul Bucovinei, se întâlneşte cu deputaţii români Alexandru Hurmuzachi, Aurel Onciul şi Gheorghe Grigorovici şi cu deputaţii bucovineni din Rada Ucrainei, discuțiile ajungând la concluzia că guvernatorul trebuie să-şi exercite puterea împreună cu un consiliu reprezentând toate naționalitățile; Aurel Onciul şi ucrainenii pretindeau împărțirea puterii administrative doar între români şi ucraineni.

[23] „«Glasul Bucovinei». Revistă trimestrială de istorie și cultură", Cernăuți – București, anul I, nr. 3, marți, 29 octombrie 1918, p. 36.

[24] Radu Economu, *op. cit.*, p. 12.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

Consiliul Național Român, cu adresa nr. 1, din 2 noiembrie 1918, trimite Ministerului Afacerilor Externe al României, la Iaşi, o copie a *Moțiunii* adoptate de Adunarea Constituantă a Bucovinei, iar Constantin Arion, ministrul Afacerilor Externe, în guvernul Marghiloman, pune rezoluția: „Statul Român ia act cu o deosebită mulțumire de manifestațiunea de suveranitate națională în alcătuirea unei Constituante a Bucovinei, țară românească. Această Constituantă având înalta misiune de a conduce şi apăra drepturile poporului bucovinean şi a stabili o legătură strânsă între toți românii. În acest sens se va da răspuns, recunoscând Constituanta”[25].

Sâmbătă, 20 octombrie/2 noiembrie 1918 – Batalionului 22 al Regimentului de Vânători din armata austriacă părăseşte cazarma din Cernăuți:

„Noi am primit această scrisoare:

În ştirile ziarelor locale este vorba, în general, despre desființarea cadrelor.

Pentru a coordona zvonurile pe calea adevărului, doresc ca redacția să preia în mod onest, următoarea declarație:

Serviciul la batalionul de rezervă subordonat mie, funcționează până la data de 2 noiembrie, la ora 1 după amiază, în întregime. Deja la ora prânzului se vedeau grupuri de soldați ai Batalionului de Rezervă 41, încărcați cu provizii de alimente şi echipament, mergând în toate direcțiile.

La ora 1 la amiază, urmând acest exemplu, mai multe unități au spart magazia lor de echipamente şi mulți au părăsit cazarma. Aceste acțiuni au fost oprite de către subofițeri şi ofițeri. La ora 1 şi 30 de minute, m-am prezentat personal în cazarmă, am adunat batalionul şi am adus totul în ordine.

Unitatea aflată în cazarmă, cu un efectiv de circa 700 de persoane, a fost adunată şi, în prezența tuturor comandanților de batalion, au promis, după apelul făcut de mine, să îndeplinească întocmai ordinele. Întregul personal de pază a fost întărit şi serviciul în cazarmă a decurs ordonat din acest moment. De la toate armele aflate în companie au fost scoase închizătoarele şi depuse în magazia companiei. În jurul orei 7 seara, ofițerul de inspecție şi ofițerii rămaşi – un colonel, un locotenent şi 18 cadre din ordinul legiunii ucraine care ocupau cazarma – au părăsit cazarma.

Cu această ocazie au părăsit şi unitățile proprii cazarma. Astfel, împotriva ordinului meu, batalionul s-a dezmembrat. Cernăuți, 5 noiembrie 1918.

Cu stimă, colonel Kastelpietra”[26].

Duminică, 21 octombrie/3 noiembrie – Imperiul Austro-Ungar acceptă armistițiul cu Puterile Aliate şi Asociate, semnând actul la Villa Giusti, în Padova; Polonia îşi proclamă independența, rupând astfel Ducatul Bucovinei de teritoriul Austro-Ungariei.

Deputații ucraineni convoacă, în Cernăuți, Adunarea Ucrainenilor, iar Aurel Onciul încearcă să coaguleze o adunare națională a românilor, unde nu se înfățişează nimeni; Consiliul Național Ucrainean din Lemberg ține trei adunări în Cernăuți:

[25] *Ibidem*, p. 8.

[26] „Die Auslösung des Erzassbataillons des Schüssenregimentes Nr. 22”, în „Czernowitzer Allgemeine Zeitung”, nr. 383, Mittwoch, 6. November 1918, p. 1. Traducere în limbă română de Peter Mitric, Ulm, Germania, pentru care îi mulțumim şi pe această cale.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

la Narodni Dim (Casa Ucraineană), Musikvereinsale (Filarmonică) şi Stadttheater-Arbeiterheim (Sala Teatrului), unde deputaţii ucraineni din Bucovina în Parlamentul Austro-Ungar, din Dieta Bucovinei, reprezentaţi ai partidelor şi muncitori de la căile ferate (peste 7 000 de persoane) au hotărât să împartă Bucovina în două, partea de nord revenind ucrainenilor, contestând Moţiunea Constituantei Bucovinei din 27 octombrie 1918, iar partea de sud distribuindu-se românilor[27].

Populaţia din Câmpulung Moldovenesc este convocată în piaţa oraşului, la ora 10, spre a i se aduce la cunoştinţă cele hotărâte în Constituanta de la Cernăuţi, şi câţiva dintre cei ştiutori de carte, întruniţi apoi la primărie, redactează o moţiune pe care urmează să o înmâneze reprezentanţilor statului român, la comandamentul militar din oraşul Fălticeni.

Ora 8 seara, deputatul român Aurel Onciul şi cel ucrainean, Omelian Popovici, ajung în biroul contelui Etzdorf, guvernatorul Bucovinei, şi solicită să le predea administraţia ca unor reprezentanţi ai celor două naţionalităţi din Bucovina.

Ora 11 din noapte, guvernatorul Etzdorf îl invită pe ing. Aurel Ţurcanu la reşedinţa din Cernăuţi, cerând informaţii despre contactele bucovinenilor, prin trimisul dr. Vasile Bodnărescu la guvernul României din Iaşi, pentru a pregăti o „invaziune" românească în Bucovina; Aurel Ţurcanu mijloceşte doar o întâlnire între guvernatorul Etzdorf şi Iancu Flondor, preşedintele Consiliului Naţional din Bucovina.

Luni, 22 octombrie/4 noiembrie – guvernatorul Etzdorf al Bucovinei are o întrevedere cu Iancu Flondor în casa lui Alexandru Hurmuzachi din Cernăuţi, în prezenţa lui Aurel Ţurcanu şi I. V. Stârcea, soldată fără vreun rezultat, întrucât guvernatorul propunea un „condominion" al românilor şi ucrainenilor în Bucovina; Flondor refuză această variantă şi-i declară că a cerut protecţie din partea guvernului român, iar Etzdorf dă asigurări că va rămâne la putere până la intrarea trupelor Antantei în Bucovina[28].

Korn, prefectul austriac al districtului Suceava, îl numeşte primar al oraşului Suceava pe prof. Eusebie Popovici.

Guvernatorul Etzdorf convoacă şefii consiliilor dizolvate ale Bucovinei şi se declară de acord să guverneze cu cei 6 consilieri, dintre care 5 (român, ucrainean, german, polon şi evreu) reprezentând fostul aparat administrativ, dar propunerea nu s-a mai pus în fapt.

Vasile Bodnărescu, trimisul Consiliului Naţional Român din Cernăuţi, aflat în Iaşi, discută cu ministrul prezident şi ministrul de Război, se întoarce la Botoşani şi trece frontiera în Bucovina pe la Mamornița, de unde a doua zi ajunge în Cernăuţi şi-i relatează lui Iancu Flondor despre rezultatul misiunii sale pe lângă guvernul român din Iaşi.

În memoriile sale, Alexandru Marghiloman consemna: „22 oct. 1918. Devreme soseşte Bodnărescu, condus de fostul deputat Nicu Gherghel. Bodnărescu este trimisul guvernului provizoriu românesc de la Cernăuţi. Împuternicirea lui e semnată de Flondor prezident, Radu Sbiera secretar. El aduce textul exact al rezoluţiunilor Consiliului Naţional Român. Bodnărescu, destul de tânăr, inimos, mergând până

[27] Radu Economu, *op. cit.*, p. 13.
[28] *Ibidem*, p. 14.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

[la] a nega realitatea unei Ucraine, cere concursul material şi moral al României. Pe lângă noi trei mai erau prezenţi Corteanu, Bărbătescu şi generalul Nicoleanu. Răspund: Felicitări; ei dau un bun exemplu ardelenilor, care au aşteptat totdeauna prea mult ca să le vie liberarea din afară; nu pot să făgăduiesc alt ajutor decât să dau arme pentru ca să-şi organizeze jandarmerie sau gardă naţională. Armata n-ar putea să intervie decât dacă ar fi chemată să ajute la reprimarea unei revoluţii ameninţând viaţa şi bunurile naţionalilor noştri; ca ajutor moral, pentru stabilirea de raporturi zilnice, dau ordin să se furnizeze automobile, curieri, bani"[29].

Marţi, 23 octombrie/5 noiembrie 1918 – după-amiază, în conferinţa ministrului prezident Al. Maghiloman cu ministrul de Război, general Hârjeu, şi şeful Marelui Stat Major al Armatei Regale Române, se stabilesc măsurile pentru ocuparea Bucovinei în cazul când guvernul de Cernăuţi ar solicita intervenţia trupelor române; „La orele 4 p.m., s-a primit, la Prezidenţia Consiliului, telegrama d-lui Iancu Flondor din Cernăuţi, adresată agentului diplomatic al Bucovinei, d-l dr. Bodnărescu: «Situaţia din ce în ce mai critică reclamă imperios, neîntârziat, intervenirea armatei române. La din contra, mişcarea bolşevică deslănţuită ar avea cele mai grave urmări pentru chestia românească».

Autorizat de prezidentul Consiliului, ministrul de Război a dat curs solicitării; a însărcinat Divizia 8-a ca să ocupe Bucovina, iar comandamentului Corpului IV Armată i-a dat instrucţiuni pentru a duce la îndeplinire măsurile luate, după ce vor căpăta înalta aprobare a Regelui. […] M. S. Regele e radios, aprobă toate dispoziţiunile luate de prim-ministru şi de ministrul de Război pentru ocuparea Bucovinei şi ordonă a li se da imediat curs"[30].

Altă telegramă, nr. 2 561, a Companiei 5 Grăniceri Burdujeni, consemnează acelaşi ordin: „Divizia 8-a a ordonat a trece de la Suceava în Bucovina în astă-noapte luând măsuri spre executare; lăsând la pichete strictul necesar pază local şi mobilier. / Maior (ss) Ionescu"[31].

Telegrama Nr. 29, a Companiei Grăniceri Cornu Luncii:

„Azi [23 oct. 1918] ora 15, s-a prezentat o delegaţie de la primăria Gura Humor cu plângerea că bande de demobilizaţi armaţi cutre[i]eră satele chefuind şi terorizând populaţia. Au cerut intervenirea trupelor române pentru restabilirea ordinei. S-a raportat Prefecturei, Garnizoanei Fălticeni şi am permis trecerea delegaţiei la Fălticeni. / Maior (ss) Tomescu"[32].

Copie de pe telegrama nr. 12 a plutonului de grăniceri Fărcaşa:

„La ora 11, a sosit d-l D. Tarnovanu din Vatra Dornei, parlamentar român al Guvernului Român din Bucovina, care cere intervenţia noastră pentru restabilirea ordinei în Bucovina. În Dorna Vatra, trupele întoarse după front s-au constituit în

[29] Alexandru Marghiloman, *Note politice. 1897–1924*, vol. IV, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Eminescu" S.A., 1927, p. 109–110.
[30] General Hârjeu, *op. cit.*, p. 39.
[31] Lipa Rotaru, Iulian P. Lică, *Grănicerii Marii Uniri*, ed. cit., p. 97.
[32] *Ibidem*, p. 98.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

bande care pradă şi omoară, bandele dispunând de arme şi muniţii şi spiritul revoluţionar foarte întins, este temere ca să nu treacă şi pe teritoriul nostru.

Din teritoriul vremelnic ocupat trupele austro-ungare s-au retras. Am luat următoarele măsuri: Am ocupat teritoriul român până la Broşteni, stau gata de plecare la Dorna, populaţia română cere intervenţia noastră. Rog ordonaţi în seara aceasta voi ocupa şi Crucea.

Comandantul Plutonului Grăniceri Farcaşa / Locotenent (ss) Ciobanu”[33].

Ministerul de Război din Guvernul prezidat de Al. Marghiloman, către Divizia 8-a: „Populaţiunea română din Bucovina, fiind ameninţată de bande bolşevice, guvernul a hotărât a-i da ajutorul necesar. / Pentru aceasta ordon:

1. Generalul Zadik Iacob, comandantul Diviziei a 8-a, având sub ordinile sale Regimentele 16, 29 şi 37 Infanterie, precum şi toţi grănicerii şi jandarmii care se găsesc în prezent în serviciu de pază pe frontiera Bucovinei, va ocupa, fără întârziere, Iţcanii şi Suceava, iar de aici va întinde progresiv ocuparea Bucovinei până la Cernăuţi inclusiv.

2. Se pun la dispoziţie şi Regimentele 3 şi 8 Roşiori, care urmează să sosească în curând în Burdujeni. În ce priveşte artileria, generalul Zadik este autorizat a lua din regimentele Diviziei a 8-a câte o baterie.

3. Se vor lua măsuri urgente pentru ca toate unităţile indicate să fie bine echipate şi prevăzute cu 6 zile hrană de rezervă.

4. Generalul Zadik se va pune în legătură cu Guvernul naţional din Bucovina.

Ministrul de Război
General Hârjeu”[34].

Miercuri, 24 octombrie/6 noiembrie 1918 – în zorii zilei, ora 5,30 minute, maiorul Anton Ionescu urcă pe drumul de la Iţcani în oraşul Suceava, cu un pluton de 48 de grăniceri din Compania a 5-a Burdujeni, cântând *Pe-al nostru steag e scris Unire*, arborează steagul tricolor pe turnul Primăriei din Suceava şi alcătuieşte, împreună cu primarul, prof. dr. Eusebie Popovici, o proclamaţie către cetăţenii oraşului, cu precizarea: „Graniţă între români de azi înainte nu mai trebuie să fie. De aceea noi, grănicerii, am venit cei dintâi la voi să vă zicem: bine v-am găsit [!]”

Joi, 25 octombrie/7 noiembrie – un raport al Comandantului Corpului Grănicerilor înaintat Marelui Stat Major: „Potrivit ordinului d-voastre, am onoarea a raporta că Compania a 5-a Burdujeni a executat următoarea operaţie: în ziua de 24 octombrie, ora 5,30, a intrat şi ocupat Suceava şi Iţcanii; populaţia liniştită.

Compania 6-a Fălticeni s-a concentrat la Cornu Luncei şi a pornit, în ziua de 25 octombrie, ora 19, spre Gura Humor.

Comandantul Corpului Grănicerilor / General (ss) Lişcu”[35].

[33] Arhivele Ministerului Apărării Naţionale, Fond *Corpul Grănicerilor*, dosar nr. 146, f. 146, 278; cf. Lipa Rotaru, Iulian P. Lică, *op. cit.*, p. 98–99.

[34] *În cinstea ostaşilor Diviziei 8-a*, Bucovina, 1920, p. 16.

[35] Arhivele Ministerului Apărării Naţionale, Fond *Corpul Grănicerilor*, dosar nr. 146, f. 313; cf. Lipa Rotaru, Iulian P. Lică, *op. cit.*, p. 101.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

Joi – vineri, 25–26 octombrie/7–8 noiembrie – telegrama nr. 3, transmisă de Compania a 6-a Grăniceri, din Fălticeni: „25 octombrie. Am trecut în Bucovina. Rămas în Gura Humorul. 26 octombrie am trecut spre C. Lung, am sosit Vatra Dornei; am rămas peste noapte. 27 octombrie trimis 12 oameni la Poiana Stampei. Doi oameni am la Dorna Candreni unde se anunţase dezordine, am rămas eu cu Prefectul judeţului. În ambele localităţi, spiritele în general liniştite. Primire călduroasă. O cauză a dezordinei pare a fi foamea. Unele comune sunt cu totul lipsite de mălai; cer ajutorul nostru. / Maior (ss) Tomescu".

Vineri, 26 octombrie/8 noiembrie – sublocotenentul Ilie Lazăr, în fruntea companiei sale cu 180 de soldaţi români din Regimentul 8 Honvezi Lugoj, dezertori din armata austro-ungară din Rusia, ajunge, în marş forţat, de la Noua Suliţă la Cernăuţi şi se întâlneşte cu prof. Sextil Puşcariu: „– Sunt profesorul Sextil Puşcariu şi am aflat că sunteţi români bănăţeni, aşa că îmi permit a vă ruga să ne ajutaţi până la sosirea armatei române, împotriva a câtorva sute de ucraineni veniţi din Galiţia, care au intrat în Casa Naţională, unde au spart totul, iar pe noi, românii, vor să ne ducă drept ostateci. Chiar şi Iancu Flondor este ascuns la Mitropolie. De altfel, au apărut deasupra oraşului avioane româneşti, aruncând manifeste prin care ne anunţă că armata română va intra în 48 de oare în oraş"[36].

„A doua zi, Nicu Flondor – fost primar al Cernăuţilor –, împreună cu Vasile Bodnărescu şi cu şase ofiţeri români, ocupă toate autorităţile publice, primăria, prefectura, tribunalul, eliberează pe Iancu Flondor, toate acestea sub scutul companiei lui Ilie Lazăr, care, la 144 de ani după răpirea Bucovinei, împlântă tricolorul românesc pe primăria Cernăuţilor, instalând ca cel dintâi primar al capitalei Bucovinei pe preotul Şandru. Sub ameninţarea şi la somaţiunea românilor şi de teama companiei lui Ilie Lazăr, generalul austriac Fischer predă comanda jandarmeriei locotenentului român Dan […].

Fericita iniţiativă a sublocotenentului Ilie Lazăr a permis astfel Cernăuţilor să intre sub suveranitatea românească încă înainte de sosirea trupelor române, care se aflau încă la două zile de marş şi în mijlocul imensului entuziasm al populaţiei româneşti, care dădea astfel, pe lângă dovada spiritului său naţional, şi pe aceea a unui curaj neobişnuit"[37]:

„Într-un delir de entuziasm, poporul rosteşte pentru unirea cu Regatul. De acolo, Iancu Flondor pleacă în capul mulţimei la palatul guvernatorului, cerând predarea puterii executive. Guvernatorul încearcă să câştige timp, răspunzându-i că nu-i poate satisface cererea fără să raporteze întâi «locului mai înalt». Atunci Flondor îi răspunde: „Lăsaţi astea. Locul cel mai înalt suntem astăzi noi, delegaţii naţiunei române"[38].

[36] Ilie Lazăr, *Amintiri*, editor Romulus Rusan, prefaţă de Doru Radosav, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2000, p. 51–57.

[37] Filimon Taniac, „Un episod din istoria unirii Bucovinei cu România", în „Dreptatea", Bucureşti, anul II, nr. 315, luni, 29 octombrie 1928, p. 1–2.

[38] Raul Crăciun, „Iancu cavaler de Flondor – o viaţă şi o pagină de istorie", în „Universul literar", Bucureşti, 1924, p. 798–799.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

Cu alte cuvinte, pumnul strâns al heghemonului intelectual-politic este întărit cu arma aptă să oprească orice tentativă din partea adversarilor, ceea ce implică în echipă un heghemon militar alcătuit din compania sublocotenentului Ilie Lazăr, tinerii ofițeri, gradați și soldați bucovineni demobilizați din armata austro-ungară și trupele armatei regale române conduse de generalul Iacob Zadik, care intră în orașul Cernăuți în ziua de luni, 29 octombrie/11 noiembrie.

Miercuri, 31 octombrie/13 noiembrie – a doua ședință a Consiliului Național Român din Bucovina, care tipărește următorul raport: „Președintele Consiliului, d[l] Dionisie Bejan, constatând prezența unui număr suficient de membri, deschide ședința și invită pe președintele și pe membrii consiliului secretarilor de stat, care formează noul guvern, să-i depuie juruința. D. George Bancescul, director al biroului, cetește formula juruinței, iar membrii guvernului se ridică de la locurile lor și depun juruința la mâna președintelui Bejan.

Se trece apoi la ordinea de zi: *Programa guvernului*. Ședința e condusă de aici înainte până la sfârșit de d[l] dr. Eusebie Popovici.

Președintele consiliului secretarilor de stat, d[l] dr. Iancu Flondor, accentuează, în introducțiunea cuvântării sale, că măsurile luate de guvern vor avea caracter provizoric, pentru că se va forma un nou guvern după punerea în vigoare a unei legi electorale pe bază largă care se va elabora și va da posibilitatea să fie reprezentate toate păturile și toate națiunile. Grija dintâi a guvernului va fi să liniștească țara și să câștige încrederea populațiunii.

Guvernul se va ține de rezoluțiunile din 27 octombrie și, neavând în sânul său și reprezentanți ai celorlalte națiuni, se va ține îndeosebi de rezoluțiunea a patra, căutând legături cu reprezentanții legitimi ai națiunilor conlocuitoare.

Trecând la desfășurarea programei, președintele consiliului secretarilor de stat spune, privind la Afacerile Externe, că se vor înjgheba imediat legături cu Regatul [Român], Transilvania și Basarabia, precum și cu statele Înțelegerii și cele neutrale.

Cu privire la Interne, spune că se vor servi înainte de toate interesele obștești, se va înlătura cu severitate sistemul de corupțiune, care a dăinuit până acum, se va stabili un contact viu între aparatul administrativ și populațiune, instituindu-se sfaturi districtuale, cu vot consultativ pe lângă prefecturi și că se vor pregăti legi electorale pentru cameră, reprezentanțe urbane și rurale cu vot universal, direct, secret pentru bărbați și femei.

Privitor la Finanțe, spune că restul mijloacelor disponibile a dispărut și că programa momentană are în vedere: un buget provizoriu pentru patru luni care se va înainta camerei spre aprobare, căutarea de venituri nouă pentru a sana și restabili echilibrul financiar și apoi reducerea cheltuielilor. Se va cere încuviințarea pentru contractarea unui credit (…), pentru ajutorarea celor loviți de furtunile acestor vremuri. Se va cere ca Bucovina să participe la repartizarea despăgubirilor de război, lichidându-se afacerile fostei împărății, în măsura pagubelor sale, considerând îndeosebi gospodăriile țărănești. Se va mai cere de la cameră autorizarea de a

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

contracta şi un împrumut provizoriu pentru treburile zilnice. Banca ţării se va transforma în bancă de stat şi se vor face demersuri pentru înfiinţarea unei filiale a Băncii Române în Bucovina.

În privinţa Justiţiei, se va susţine mai departe funcţionare exactă pe baza legilor existente. Se va institui o curte de apel în Cernăuţi şi la trebuinţă, ca a treia instanţă, un senat delegat din curtea de apel ca curte de casaţie.

Privitor la Apărarea ţării. Se va reorganiza corpul jandarmeriei bucovinene în legătură cu comandamentul armatei româneşti, se va forma o legiune bucovineană condusă de foşti ofiţeri şi se va înfiinţa o cohortă de cercetaşi bucovineni, condusă de ofiţeri şi profesori.

Agricultura. La reforma agrară guvernul va proceda în mod radical. Relele sunt: lipsa de pământ şi împărţirea fără sfârşit în părticele la moştenitori. Până la aducerea proiectului, se va îngriji ca agricultura noastră să se ridice la deplină productivitate, se vor aduce vite, cai, se vor sprijini prăsila vitelor de rasă, înfiinţarea de societăţi agricole şi însoţiri de cumpărare, fără intenţiunea de a elimina comerţul legitim, şi se va griji şi de [a]meliorarea solului. Se proiectează înmulţirea şcoalelor agricole şi reorganizarea învăţământului agricol.

Instrucţiunea. Învăţământ primar şi secundar pe bază naţională pentru toţi, iar pentru români, reorganizarea învăţământului întreg.

Cultele. Absolută libertate şi autonomie pentru toate religiunile, iar pentru ortodocşi autonomie şi congres bisericesc, compus din două părţi mireni şi o parte clerici, apoi lichidarea legăturilor dintre fostul guvern austriac şi biserică şi restituirea mitropolitului Vladimir, dându-i-se o satisfacţie cuvenită (aprobări vii între deputaţi şi pe galerie).

Alimentare. Desfiinţarea ordinaţiunilor restrictive de până acum: comerţ liber, sprijinirea importului.

Afaceri sociale. Reforme potrivite cu vremurile de astăzi, reedificare, adăpostirea refugiaţilor în locuinţi provizorii, reclădirea gospodăriilor ţărăneşti.

Comunicaţia şi poşta. Se vor readuce stări normale pe căile ferate pentru călători şi mărfuri şi se va face legătura cu România. Tot aşa se va griji de o funcţionare bună a poştei şi telegrafului şi de legătură telefonică cu toate comunele din ţară.

Salubritatea. Vechile ordinaţiuni rămân în vigoare. Se va organiza serviciul sanitar la ţară, se vor combate bolile molipsitoare şi se vor înzestra spitalele cu cele trebuincioase (combustibil, rufe, medicamente etc.). (aprobări şi strigăte «bravo», «trăiască» între deputaţi şi galerie).

Deschizându-se discuţiunea asupra programei guvernului, ia cuvântul, ca cel dintâi, d[l] George Grigorovici, declarând că n-are încredere în acest guvern, în care este reprezentată numai clasa suprapusă şi protestează că nu sunt reprezentaţi şi socialiştii precum trebuie. Critică apoi politica externă a guvernului pe care o află lipsită de tact şi dibăcie, căci trebuia căutată o înţelegere cu vecinii noştri ucraini, care împreună cu ruşii vor fi pe viitor vecinul nostru cel mai puternic şi mai periculos, înţelegere pe care voiau s-o înfăptuiască deputaţii români din Viena.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

Trece apoi la celelalte puncte ale programei, crezând de absolută necesitate o largă reformă electorală cu vot proporțional, reforma agrară şi reforme sociale şi sanitare şi terminând cu cuvintele: «Înțelegeți vremurile în care trăim. Bate la poarta noastră vremea nouă. Deschideți uşa, ca să nu fie sfârmată [!]».

La orele 8 se suspendă şedința pentru o oră.

La orele 9 şi 20 m[inute], se redeschide şedința şi se continuă discuțiunea programei.

D[l] dr. Florea Lupu critică alcătuirea guvernului şi se plânge de desconsiderarea Partidului Democrat. Doreşte să se înlăture cât de curând starea de asediu şi să se facă o înțelegere cu celelalte națiuni. Cere parcelarea imediată a Fondului Religionar. Congresul bisericesc să se aleagă pe baza sufragiului universal şi proporțional, inclusiv femeile măritate şi văduve. Parohi să fie aleşi de credincioşi. Să se combată analfabetismul. Propune ca guvernul să aducă până în 8 zile proiecte privitoare la legea electorală, parcelarea Fondului şi congresul bisericesc şi înaintează trei rezoluțiuni privitoare la acestea.

D[l] Laurentie Tomoiagă polemizează cu d[l] Grigorovici, expunând ideile sale despre socialism şi spunând apoi, între altele, că dacă ovreii voiesc să fie iarăşi stăpâni în Palestina, care de sute de ani este locuită de alte popoare, cu atât mai mult noi avem dreptul să fim stăpâni în țara noastră străbună. Aminteşte că ucrainii vor avea peste Nistru sute de mii de români sub stăpânirea lor.

D[l] dr. Nicu Flondor arată în ce stare deplorabilă au fost lăsate afacerile financiare de contele Ezdorf şi de ucraini şi comunică măsurile ce s-au luat pentru a face iarăşi ordine. În chestia aceasta, s-a făcut o înțelegere cu băncile din Cernăuți şi s-a cerut ajutorul Băncii Naționale din Iaşi. Apoi vorbeşte de românii din Cherson, Dubăsari şi Balta etc., spunând că ideea unei transplantări, relevată de d[l] Tomoiagă, schimbându-i cu ucrainii din nordul Bucovinei, nu e irealizabilă.

D[l] Modest Scalat critică întâi alcătuirea Consiliului Național şi cea a Consiliului secretarilor de stat. Cere pentru şcolile primare un referent în secretariatul instrucțiunii, luat din sânul învățătorimii. Privitor la ucraini spune: «Noi trebuie să tratăm pe toți ca oameni, însă ca ruteni să-i privim numai pe aceia care se declară că sunt ruteni, nu însă şi pe aceia care de zeci de ani strigă din răsputeri că sunt români şi care au bătut cu scânduri uşile şcolilor rutene care li s-au dat cu sila. Aceştia sunt români! Chestia răzeşilor nu e frază goală. Fiecare individ are dreptul să-şi aleagă naționalitatea. Nu d[l] Bleyleben a avut dreptul să fixeze naționalitatea satelor. Noi nu ne temem de nicio comisie. A trecut vremea când un funcționar punea o pecete *amtlich korrigiert* în registrul recensământului şi românul era prefăcut în rutean. Poporului rutean nu i se va lua ceea ce i se cuvine».

D[l] Al. Procopovici: Doi dintre oratori s-au deplâns că partidul lor n-a fost considerat îndeajuns la alcătuirea Consiliului Național şi a guvernului. Între vechile noastre partide n-au fost deosebiri de principii; alegătorii se grupau în jurul deputaților lor aproape numai la vederea hatârurilor ce se puteau stoarce de la vechile guverne. Dintre foştii deputați, numai d[l] Grigorovici – oricare ar fi deosebirile ce

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

ne despart de el – reprezintă principii politice statornice. E timpul suprem ca duhul rău al vechilor partide să dispară dintre noi. Politica noastră trebuie să fie cât se poate de națională și democratică. Astfel, influența unui partid socialist român, pe cât se poate de românesc, va putea fi binefăcătoare. Nu aprobă tratativele din Viena dintre deputații români şi ucraini. Chestiunea delimitării între ucraini şi români nu este o chestiune bucovineană, ci priveşte pe toți românii şi toți ucrainii. Prin urmare, nu suntem chiemați numai noi, bucovineni[i], de a rezolvi problema aceasta. Dar noi trebuie să ținem la integritatea țării noastre. Ideea transplantării este irealizabilă, căci oamenii nu se pot desrădăcina în masă din satele în care s-au născut. Cere o legătură cât de strânsă cu românii din Ardeal. Avem nevoie, mai ales, de ajutorul băncilor de acolo, ca să nu fim aviați la băncile străine. Toate reformele de aici trebuie făcut în deplin acord cu guvernul României. De aceea este de neapărată trebuință prezența unui reprezentant al guvernului român aici, la Cernăuți, ca să fim cât de curând nu numai o singură națiune, dar şi o singură țară.

D[l] dr. Radu Sbiera: «Să nu înăbuşim sentimentele, căci din ele răsar faptele mari». Integritatea teritoriului Bucovinei e integritatea unui pământ românesc. Bucovina trebuie să fie, după 1918, ceea ce a fost înainte de 1775. Blăstămul neamului cade asupra acelora care în aşa momente au putut fi trădători şi vânzători. (aplauze pe galerie). Vorbind apoi despre învățământ, accentuează că învățământul primar este cel mai important, dar învățământul să nu fie o unealtă a partidelor. Între preot şi învățător să fie unire.

D[l] dr. Gheorghian: Fiind efemeri, multe schimbări privitoare la salubritatea publică n-om putea face. Se va griji întâi de ceea ce e de cea mai mare urgentă trebuință, dar regularea serviciului sanitar la țară trebuie făcut şi l-om face. Eu nu-s politician şi-mi țin cuvântul (Aplauze şi ilaritate.).

După aceasta, se închide discuțiunea.

D[l] dr. Iancu Flondor răspunde la criticele ce s-au adus guvernului de d-nii Lupu şi Grigorovici. D[l] Lupu a avut ieri încredere în guvern, astăzi n-are. Propunerea d-sale ca să se facă în 8 zile proiecte atât de vajnice n-o pot lua în serios. Răspunzând d-lui Grigorovici, spune că oratiunea d-sale i-a fost o mare decepțiune şi că trebuie să respingă unele dintre vorbele d-sale. A fost un discurs pentru a nelinişti populațiunea. Va răspunde d[l] Grigorovici înaintea lui Dumnezeu dacă va curge sânge românesc în urma discursului d-sale? (Aplauze puternice.) D-sa n-a făcut critică, ci agitație. Entuziasmul, care ne transportă pe toți, îl numeşte copilărie. Resping degradarea acestui sentiment măreț. D-sa vrea să ne sperie, spunând că va veni un vânt mare care va sufla «spuma», adică pe noi. D-sa vrea să sferme porți deschise. Ne-a amintit şi de Tisza. Nu-mi doresc altă moarte decât cea pentru apărarea intereselor neamului meu. Amenințarea de o revoluție o resping cu toată puterea (Aplauze furtunoase.). D[l] Procopovici doreşte ca să avem un reprezentant al Guvernului României aici, la Cernăuți. Lucrul acesta guvernul nostru l-a şi cerut. Terminând, roagă să se ia la cunoştință programa guvernului.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

D[l] Lupu crede că n-a fost inconsecvent în atitudinea sa față de guvern şi spune că elaborarea proiectelor din vorbă până în 8 zile e posibilă.

D[l] Grigorovici: Constatez că n-am amenințat, ci am spus că rezultatul istoric poate fi o revoluție, dacă n-om grăbi cu reformele.

Expunerile guvernului se aprobă, sculându-se toți deputații, afară de d[l] Lupu, de pe scaunele lor.

D[l] Boncheş înaintează o propunere de urgență, cerând ajutor grabnic pentru locuitorii părților muntoase, rămaşi fără hrană şi fără case. Mai cere şi ajutor bănesc şi aducerea a 1 000 de oi. Apoi, se plânge despre activitatea nefastă a «individului» Fischer, fostul şef al jandarmeriei bucovinene, şi cere să i se facă judecata.

Şedința, care s-a început la orele 6 şi 15 m[inute], se ridică la 12 şi jumătate noaptea. Ziua şi ora proximei şedințe se va comunica în scris”[39].

Documentul aşează piatra de hotar pentru viitorul Bucovinei, iar heghemonul intelectual-politic îşi poate desfăşura lucrarea sub scutul hegemonului militar.

Vineri, 2/15 noiembrie – ajunşi la Cernăuți, prof. Dimitrie Marmeliuc, maiorul Georgescu şi George Tofan, dintre refugiații bucovineni de la Iaşi, se prezintă generalului Iacob Zadik, care îi informează despre unirea necondiționată a Bucovinei cu Regatul României, după care, împreună cu prof. Sextil Puşcariu, îl vizitează pe Iancu Flondor la Hotelul Pajura Neagră, spre a-i înmâna scrisoarea generalului Coandă, prin care ministrul prezident român îl invita pe Iancu Flondor la Iaşi, dar acesta, bolnav fiind, îl va trimite pe prof. Sextil Puşcariu.

Sâmbătă, 3/16 noiembrie – prof. Sextil Puşcariu ajunge seara în Iaşi, se prezintă generalului Artur Văitoianu, ministru de Interne în Guvernul României, care îl conduce la generalul Coandă, preşedintele Consiliului de Miniştri, după această întrevedere trimisul bucovinenilor întâlnindu-se cu Ion I. C. Brătianu, care îi expune condițiile în care noile provincii pot reveni la Regatul României, ca vechi teritorii ale unui stat unitar: numai votându-se în adunări plebiscit Unirea lor necondiționată cu România, se va obține acordul internațional în Conferința de Pace, după cum a procedat şi Sfatul Țării din Chişinău pentru unirea Basarabiei cu Regatul România: „Brătianu mă primi foarte amabil şi-mi vorbi de Nistor şi Marmeliuc. La întrebarea mea care e părerea lui despre felul cum trebuie să se alipească România nouă de cea veche, mi-a spus că o autonomie cu diete provinciale nu o crede bună,, mai ales, pentru că în Bucovina şi Transilvania sunt prea mulți străini, ci ar trebui să existe numai camera de la Bucureşti, cu miniştrii pentru diferite provincii. I-am recomandat pe Nistor pentru acest post. Crede că autonomia trebuie să fie numai județeană”[40].

[39] Cernăuți, anul I, nr. 3, marți, 19 noiembrie 1918, p. 131–137.

[40] Sextil Puşcariu, *op. cit.*, p. 339. De observat că datele memorialistului, într-o nebuloasă cronistică, în contradicție cu cele precizate de Ion Nistor, încât pâlpâie impresia că Sextil Puşcariu face două descinderi la Iaşi: una în zilele de sâmbătă – luni, 15–17 noiembrie, şi alta în zilele de miercuri – sâmbătă, 20–23 noiembrie 1918, când se întoarce la Cernăuți în trenul special, cu refugiații bucovineni, în frunte cu prof. Ion Nistor.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

Vasile Bodnărescu ar fi trebuit să-i reproşeze din nou – „Poți să fii un bun profesor, dar un rău politician!" –, pentru că asemenea recomandare nu o putea face decât plenul guvernului de la Cernăuți, iar nu doar secretarul de externe din considerente de colegialitate şi prietenie cu prof. Ion Nistor. Concret, Sextil Puşcariu, ademenit de primirea cordială a lui Ion I. C. Brătianu şi fără a mai fi luat legătura şi cu ceilalți conducători ai partidelor româneşti, îşi arvoneşte heghemonia intelectuală a Unirii Bucovinei sub pavăza heghemoniei partinice liberale şi, din această perspectivă, Bucovina, veselă grădina, vorba poetului, are toate şansele să se transforme într-o livadă cultivată cu… voturi.

Duminică, 4/17 noiembrie – prof. Sextil Puşcariu este primit în audiență de regele Ferdinand şi de regina Maria, impresionând alteţele regale cu frumuseţea limbii române vorbite în Bucovina. Mesajul este un model de concizie şi stil protocolar: „Măria Ta, venim ca soli ai Bucovinei şi mulțumim lui Dumnezeu că ne-a învrednicit pe noi de această cinste – ca să vă aducem inimile şi sufletele moldovenilor de peste Molna – inimile pline de mulțumită şi eternă recunoştință pentru ocrotirea cu ce ne-ați dat ca să împlinim visul părinților noştri şi sufletele primenite în anii grei de suferință, care nu cunosc altă dorință decât de a putea lucra şi ele la alcătuirea României Mari!

Venim, Măria Ta, să vă aducem veşti că în clipa când vechiul ținut al Sucevei şi al Cernăuților, cu ocolul Câmpulungului şi Coțmanului, au fost unite cu Țara Mamă, sub lespedea din Putna, Sfântul, după o sută şi patruzeci şi trei de ani de somn greu, tulburat de visuri urâte, şi-a aflat iar odihna, căci de acum ştie că soarta fiilor săi este pusă în mâna Regelui Ferdinand, eliberatorul tuturor românilor. Să trăieşti, Măria Ta!"[41]

Despre discuția cu regele Ferdinand, Sextil Puşcariu notează: „Şi el ne-a spus că trebuie făcută Unirea necondiționată cât mai curând, că aşa o cer interesele țării şi ne-a luat făgăduința că, întorşi, vom insista să se facă. În acelaşi timp, ne-a asigurat că va numi numai funcționarii pe care bucovinenii îi vor propune, încât țara va păstra, în stadiul de trecere, înfățişarea ei, netulburată de amestecul României"[42].

Vineri, 9/22 noiembrie 1918 – Consiliul Național Român Central din Transilvania cere guvernului Ungariei să-i recunoască puterea deplină asupra Transilvaniei.

Sextil Puşcariu, la Iaşi: „Avui bucuria să-l văd pe Iancu Nistor, căruia îi telegrafiasem că sosesc la Iaşi şi cu care nu mai avusesem nicio legătură din 1914. Nistor – cel vechi, plin de inimă, numai ceva mai oțelit din toate câte avusese să le suporte în aceşti ani din urmă…"[43]. Întâlnirea va fi prezentată şi de Ion Nistor însuşi: „La 22 noiembrie, am avut o convorbire cu prietenul meu Sextil Puşcariu, care, în calitate de secretar de stat la Externe, venise la Iaşi să prezinte regelui Ferdinand

[41] Ion I. Nistor, *Istoria românilor*, ed. cit., vol. II, p. 387. De observat amănuntul că mesajul Consiliului Național din Bucovina consideră Unirea Bucovinei cu România împlinită prin intrarea trupelor Armatei Regale Române în ținuturile „din Boian la Vatra Dornei".

[42] Sextil Puşcariu, *op. cit.*, p. 342.

[43] *Ibidem*, p. 336.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

mulțumirile Consiliului Național de la Cernăuți pentru trimiterea oștirii române în Bucovina. Convorbirile avură loc la Hotel Binder şi au durat mai multe ore. După un viu schimb de informații asupra situației politice generale şi celei din Bucovina, în special, am ajuns la o înțelegere deplină asupra măsurilor ce urmau să fie luate fără nicio amânare. Acțiunea Comitetului Refugiaților din Iaşi trebuia să fie concordată cu cea a Consiliului Național din Cernăuți pentru ca ele să nu rămână unilaterale”[44].

Sâmbătă, 10/23 noiembrie 1918 – un grup de aproape 100 de persoane dintre refugiații bucovineni se întoarce în Cernăuți şi pribegii sunt primiți de către un delegat al Consiliului Național, de primarul oraşului, Gheorghe Şandru, şi de reprezentantul armatei române. Preşedintele Comitetului refugiaților bucovineni, prof. Ion I. Nistor, trimite un mesaj regelui Ferdinand: „După 4 ani de pribegie, călcând astăzi cu adâncă emoție pe pământul patriei liberate de glorioasa armată română, gândul nostru să îndreaptă cu devotament, recunoştință şi admirație către Majestatea Voastră, care, întrupând ideea năzuințelor noastre, ne-a dăruit clipa fericită de a ne putea întoarce la vetrele noastre eliberate de jugul străin”[45].

Călătoria a fost evocată de Sextil Puşcariu: „Mă văd în trenul special, cu care ne întorceam în Bucovina. Locomotiva urca uşor pe netedele şine, mirată parcă, în măruntaiele ei, că clocoteşte atâta abur ca să tragă după şine un vagon-salon. Prin geamul mare din fund, vedeam cum de subt nori ieşeau, alergând nebune înapoi, cele două dungi negre ce se apropiau una de ala în depărtări; de-a dreapta şi de-a stânga lor, mirişte brune se suprapuneau peste livezile ce-şi păstrau încă verdeața; gări micuțe se pitulau după câte un copac stufos, dându-se repede de-o parte, ca să nu le ia vârtejul”[46].

În aceeaşi zi, istoricul Ion I. Nistor se întâlneşte cu Dionisie Bejan, preşedintele Consiliului Național de la Cernăuți, şi cu Iancu Flondor: „Pe Iancu Flondor l-am găsit în pat, suferind de gripă. Ambii m-au primit cu amabilitate, deşi am avut impresia că cuprinsul mesajului indispuse întrucâtva pe Flondor, probabil din cauză că i se cerea să mă considere ca împuternicit al guvernului regal de a trata cu depline puteri toate chestiunile în legătură cu Actul Unirii”[47].

[44] Ion Nistor, *Date biografice*, în *op. cit.*, p. 31.

[45] *În cinstea ostaşilor Diviziei 8-a*, ed. cit., p. 53. Ion I. Nistor, *Istoria românilor*, vol. II, p. 388, precizează că refugiații au revenit în Cernăuți „la invitarea guvernului bucovinean”, însă dă „în număr de peste 150 de persoane”, poate că spre a spori importanța acestora în actul unirii, căci afirmă hazardat: „La punctul de vedere al refugiaților cu privire la proclamarea unirii necondiționate a Bucovinei cu România, s-au raliat şi membrii Consiliului Național. O divergență de păreri se ivi numai cu privire la unirea *cu condiții* sau *fără condiții*”, întrucât nimeni nu a invocat vreo condiție nici în cererea de ajutor militar, nici la primirea trupelor române şi nici în mesajul transmis regelui de către Sextil Puşcariu.

[46] Sextil Puşcariu, *op. cit.*, p. 336.

[47] Doina Alexa, *Ion Nistor – dimensiunile personalității politice şi culturale*, Rădăuți, Editura Institutului Bucovina-Basarabia, 2000, p. 108. Concret, nu avem un text cu mesajul adus de Ion Nistor din partea guvernului român şi nu există niciun document prin care guvernul român îi cerea lui Iancu Flondor să-l considere pe prof. Ion Nistor ca împuternicit din partea regelui Ferdinand ori a guvernului român de la Iaşi, pentru că la ora aceea el nu făcea parte din Consiliul Național Român de la Cernăuți, iar punctul 3 din moțiunea Constituantei din 27 octombrie avea înscrisă hotărârea: „Acest consiliu ne va reprezenta prin mandatari şi la Conferința de Pace şi în afară de el nu recunoaştem nimănui dreptul de a hotărî sau trata asupra poporului român din Bucovina”.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

Duminică, 11/24 noiembrie – „Ocuparea Bucovinei întregi. Cernăuți, Trupele regale române din Bucovina au ocupat Bucovina în vechile ei hotare. Populația este mulțumită că a venit armata română pentru restabilirea liniştei de care avea atâta nevoie.” Şi altă ştire: „Ofițeri bucovineni din armata română la Cernăuți. / Iaşi. Astăzi sosesc în Cernăuți 70 [de] ofițeri români de origină bucovineană puşi la dispoziția trupelor române. În fruntea lor se găseşte cunoscutul naționalist, maiorul Zelea Codreanu” [48].

Prin aceste două mişcări ale trupelor regale române se împlineşte *de facto* heghemonia militară prin care viața şi avutul populației paşnice sunt asigurate de o forță armată. Cum forța dispusă în Bucovina este alcătuită din militari din Regatul României şi români bucovineni, efectivele nu pot fi considerate armată de ocupație.

Marți, 13/26 noiembrie 1918 – a treia şedință a Consiliului Național Român din Bucovina, pentru a pregăti Congresul General de peste două zile.

Profesorul Ion I. Nistor, plecat de luni seară din Cernăuți – „D[l] prof. Iancu Nistor a plecat aseară cu un tren special la Iaşi”[49] – ajunge dimineața în capitala Moldovei, unde se întâlneşte cu regele Ferdinand şi cu Ion I. C. Brătianu spre a discuta despre hotărârile ce vor fi luate la Congresul General al Bucovinei[50], după care, a doua zi, miercuri 14/27 noiembrie, se întoarce la Cernăuți. Nu ştim ce anume au tratat cei trei oameni politici şi ce sfaturi sau directive a primit prof. Ion I. Nistor de la regele Ferdinand sau de la Ion I. C. Brătianu. Concret, în *Istoria românilor*, autorul ocoleşte acest subiect dar îşi arogă un mare rol în lucrările Congresului din Cernăuți: „Fostul preşedinte al Comitetului Refugiaților, profesorul Nistor, fu însărcinat cu redactarea Actului de Unire şi cu îngrijirea vastei corespondențe cu guvernul de la Iaşi şi cu miniştrii plenipotențiari ai puterilor Antantei”[51]. Din aceste precizări, s-ar deduce că misiunea lui Vasile Bodnărescu, trimis special al Consiliului Național de la Cernăuți pe lângă guvernul român de la Iaşi, vreme de patru săptămâni, precum şi vizita lui Sextil Puşcariu, însărcinat cu Afacerile Externe al guvernului de la Cernăuți, care a convorbit îndelung cu membrii guvernului român şi cu regele Ferdinand, au fost inutile.

În fapt, Sextil Puşcariu, după întoarcerea de la Iaşi, dispare din scena politică bucovineană – nu va fi înscris între cei 101 participanți la Congresul General al

[48] „«Glasul Bucovinei». Revistă trimestrială de istorie şi cultură”, Cernăuți – Bucureşti, anul I, nr. 10, 24 noiembrie 1918, p. 4.

[49] Idem, „«Glasul Bucovinei». Revistă trimestrială de istorie şi cultură”, Cernăuți – Bucureşti, anul I, nr. 11, 26 noiembrie 1918, p. 4.

[50] „«Glasul Bucovinei». Revistă trimestrială de istorie şi cultură”, Cernăuți – Bucureşti, anul I, nr. 13, 28 noiembrie 1918, p. 3.

[51] Prof. Ion I. Nistor a transcris *manu propria* doar *Moțiunea*, care este încărcată de „considerațiuni” şi pare adaptată după documentul zemstvei din județul Bălți. Din acea „vastă corespondență” nu ni se prezintă măcar o singură pagină. În fapt, corespondența a purtat-o secretarul dr. Radu Sbiera, după cum probează şi procesul-verbal de la Congresul General al Bucovinei, când este invitat de Iancu Flondor „să dea cetire corespondențelor incurse”.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)

Bucovinei din ziua de joi, 15/28 noiembrie 1918 – şi, sub pretextul că s-a îmbolnăvit în călătoria de la Iaşi, nu va părăsi odaia din casă vreme de şase săptămâni. Răstimpul, fiind o cutumă ritualică pentru purificarea sufletului celui răposat, iscă suspiciuni întrucât profesorul cernăuțean iese în lume în ziua de 4 ianuarie 1919, când împlinea vârsta de 42 de ani şi aştepta nerăbdător să fie chemat la Cluj pentru a reorganiza universitatea transilvană: „Şi apoi vreau să plec din Bucovina cu un nume bun, ca un vrednic urmaş al lui Pumnul”[52].

„Heghemonia intelectuală”, dobândită asupra Unirii Bucovinei cu Regatul România, i s-a destrămat pe altarul prieteniei cu prof. Ion Nistor…

[52] Sextil Puşcariu, *op. cit.*, p. 361.

BDD-A32728 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:08 UTC)